

ОБРАЗОВНИ ПАКЕТ

ЗА УЧЕЊЕ О ТЕМИ СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА НАД ДЕЦОМ
ЗА ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ У СРБИЈИ, РОДИТЕЉЕ И СТАРАТЕЉЕ

**ВЕРУЈ УВЕК СВОМ
УНУТРАШЊЕМ
ГЛАСИЋУ.
ПОТРАЖИ ПОМОЋ.**

www.incesttraumacentar.org.rs
www.ijasamuztebe.org.rs

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

World of
Children
Award
SETTING THE GOLD STANDARD
IN CHILD ADVOCACY

Activity supported by the
Canada Fund for Local Initiatives
Activité réalisée avec l'appui du
Fonds canadien d'initiatives locales

REKONSTRUKCIJA
ŽENSKI FOND

Canada

Ауторка: Др Љиљана Богавац, Инцест Траума Центар - Београд

Назив оригинала: YES I AM Prvi stručni časopis u Srbiji za prevenciju seksualnog nasilja
Број 5/2016

Образовни пакет за учење о теми сексуалног насиља над децом за предшколске установе у Србији, родитеље и старатеље

*Издаје: Инцест Траума Центар – Београд
Ауторка: Др Љиљана Богавац
Дизајн и прелом: Светлана Павловић
Коректура: Станислава Лазаревић
Образовни пакет се издаје у електронској форми.*

Публикација је настала у партнерству Инцест Траума Центра – Београд и Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и произведена уз финансијску подршку Canada Fund, Реконструкција Женског фонда и World of Children Award.

ISSN 2217-9798 (Online)

Људи-бриге из Гватемале

Постоји прича да када Индијанци из племена Маја у Гватемали због нечега много брину, они те своје бриге испричају луткицама које се зову Људи-бриге, које затим ставе под јастук током ноћи. До јутра, Људи-бриге ће одагнати све њихове бриге.

САДРЖАЈ

Увод	5
ПРВИ ДЕО – Бојанка: За децу од 3 до 5 година	9
Први сусрет: Наших 5 чула	10
Други сусрет: Различити додири – “Сунце” и “Кишни облак”	20
Трећи сусрет: Особа “Кишни облак” и одрасли који могу да ти помогну	25
Четврти сусрет: Приватни делови тела и “Моје тело припада мени!”	29
Пети сусрет: Шта ћеш да урадиш?	32
Шести сусрет: Реци особи којој верујеш	37
ДРУГИ И ТРЕЋИ ДЕО: За децу од 5 до 7 година	44
ДРУГИ ДЕО – Насиље	
Седми сусрет: Врећица брига	44
Осми сусрет: Посебне бриге из врећице брига	46
Девети сусрет: Кажу своју бригу одраслој особи!	52
Десети сусрет: Патуљчицин квиз	57
ТРЕЋИ ДЕО – Сексуално насиље	
Једанаести сусрет: Упознајте Кика	63
Дванаести сусрет: Добре и лоше тајне	66
Тринаести сусрет: Добри и лоши додири	69
Четрнаести сусрет: ОК-НИЈЕ ОК пољубац	72
Петнаести сусрет: Прослава наших знања	75
Прилози	
Прилог 1: Комплет од 6 разгледница: „Шта је то насиље и како да се одбраним од њега?“	76
Прилог 2: Материјал за децу и родитеље/старатеље „КИКО и Рука“	78
Прилог 3: Сликовница против сексуалног насиља „Плашим се оног господина“	104
Прилог 4: Сличица за штампу, као награда деци за драгоцени труд	151

Члан 1: Дете је људско биће које није навршило 18 година живота.

Члан 19: Државе потписнице ће заштитити децу од свих облика физичког или менталног насиља, малтретирања или експлоатације.

Члан 34: Државе потписнице се обавезују да штите децу од свих облика сексуалног искоришћавања и сексуалне злоупотребе.

Члан 42: Државе потписнице се обавезују да о принципима и одредбама ове Конвенције упознају како одрасле, тако и децу.

Увод

Одраз заједничког веровања и посвећености у препознавању значаја рада на теми насиља са децом најмлађег узраста, Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије својим мандатом и нас, Инцест Траума Центра – Београд, специјализоване службе за друштвени проблем сексуалног насиља која бележи 23 године искуства у раду – преточен је у овај Образовни пакет за вртиће. Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије овим јасно шаље поруку васпитачи(ца)ма, родитељима/старатељима и деци **О ВАЖНОСТИ УЧЕЊА О ТЕМИ НАСИЉА ОД ВРТИЋА ДО ФАКУЛТЕТА**, а Инцест Траума Центар – Београд предлаже на који начин говорити о теми насиља, посебно сексуалног насиља, деци најмлађег узраста.

Овај Образовни пакет је сачињен за децу узраста од 3 до 7 година. Активности су осмишљене кроз игру, која је забавна и креативна. Оне су вођене и структуриране, што деци даје осећање сигурности, безбедности и предвидивости. То обезбеђује лакоћу и једноставност у учествовању деце и усвајању вредносног система против насиља и дискриминације. Деца уче о насиљу, посебно сексуалном насиљу – да га препознају и супротставе му се.

Образовни пакет уважава и прати могућности детета, али и подстиче учествовање сваког детета. Проналази праве речи и начин да се деци најмлађег узраста говори о насиљу, без бриге одраслих (васпитач/ице и родитеља/старатеља) да ће тема сексуалног насиља децу уплашити или им унети несигурност. Активности јачају децу, уливају им самопоштовање, јачају самопоуздање да могу и смеју да се одбране од насиља и науче како да то постигну. Истовремено, **активности на брижљив начин прате потребу деце да воле и верују оним одраслима који их са љубављу негују, брину о њима и васпитавају.**

Препорука је да из овог Образовног пакета деца уче не само у вртићу, већ и са својим родитељима/старатељима. Тиме ће ефекат бити још већи и квалитетнији за дете.

У дугогодишњој пракси Инцест Траума Центра – Београд, делови овог Образовног пакета су коришћени и у раду са децом која имају искуство сексуалног насиља како би научила шта су личне границе, добре и лоше тајне, добри и лоши додири, да њихово тело припада само њима, да имају право да кажу НЕ, **да увек верују свом Унутрашњем Гласићу кад каже да нешто није у реду**, да верују својим осећањима. Да науче да пронађу коме да кажу и како да потраже помоћ и да не одустају док се нешто не промени. **Зато што нису знала све ово унапред, деца која су преживела сексуално насиље била су лака мета за починиоце.**

Образовни пакет садржи **3 целине** које се реализују кроз **15 сусрета** и припремљена су **4 штампана прилога** и низ од **31 слајда** за учење и обнављање. Целине су повезане и деца постепено напредују из једне у другу. Наша препорука је да деца од **3 до 5 година**, којој је намењен Први део Образовног пакета, обавезно, осим у вртићу, уче и са својим родитељима/старатељима (бакама, ујацима, старијом сестром, и др.), јер ће потом на узрасту од **5 до 7 година** Други и Трећи део лакше, сигурније и растеређеније усвајати. Родитељи/старатељи ће тиме такође једноставније пратити овај процес и учествовати у њему. **Прилози: 1. „КИКО и Рука“ материјал 2. Комплет од 6 разгледница који носи назив „Шта је то насиље и како да се одбраним од њега?“ и 3. Сликовница „Плашим се оног господина“ су идеални за дневне заједничке тренутке учења и игре деце са укућанима. Прилог 4 је сличица за штампу, као награда деци за драгоцен труд.**

За децу која нису имала прилику да из овог Образовног пакета уче у вртићу, важно је знати да је применљив и за децу млађих разреда основне школе. Право место би било на часовима одељењске заједнице.

Можемо да кренемо, желимо свима пуно успеха и радости у учењу и стицању нових знања!

Група за заштиту од насиља и дискриминације и Инцест Траума Центар - Београд

ОБРАЗОВНИ ПАКЕТ

ВЕРУЈ УВЕК СВОМ УНУТРАШЊЕМ ГЛАСИЋУ. ПОТРАЖИ ПОМОЋ.

Циљеви:

1. Да се обезбеди да деца разумеју појам насиља у свим његовим видовима и да буду способна да препознају знаке упозорења.
2. Да се обезбеди да деца знају како да се заштите од свих видова насиља.
3. Да деца буду свесна како да нађу изворе помоћи, потраже помоћ и добију је.

Трајање сваког сусрета: 30 мин.

УЗРАСТ: За децу од 3 до 7 година

Васпитач/ица каже да ће данас почети да причају које све бриге могу да имају деца, како да кажу да их бриге тиште и да остану безбедна, и да добију помоћ кад им је потребна.

Објашњава како пуно људи ради на томе и да је она једна од њих.

Сви заједно ћемо разговарати и доносићемо важне одлуке и закључке који ће служити да се деца осећају сигурно и безбедно. Причаћемо шта могу да ураде да буду безбедна, а тако да то што их тишти кажу одраслој особи којој верују, а која чини да се осећају с њом добро.

Нема малих и великих брига. Чим је брига, она тишти и треба да кажеш у вези са чим је та брига.

Васпитач/ица представља Патуљчицу:

Ово је наша Патуљчица и током наредних неколико недеља научићемо да она представља оно у шта верујемо.

Васпитач/ица пита:

Да ли неко може да каже каква је Патуљчица? Шта мислите, колико има година?

У зависности од тога за шта се деца буду одлучила колико Патуљчица има година, и каква је по некој особини коју деца буду навела (нпр. лепа, сналажљива, паметна, несташна...), васпитач/ица, на пример, каже:

Од данас ћемо се дружити са петогодишњом сналажљивом Патуљчицом.

Да видимо о чему ће нам Патуљчица данас причати!

УЗРАСТ: За децу од 3 до 5 година**ПРЕПОРУКЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ПРВОГ ДЕЛА ОБРАЗОВНОГ ПАКЕТА - БОЈАНКА**

Будите усхићени! Ово је ново искуство и за Вас и за децу. Проживите га, тако што ћете деца и Ви бити заједно у томе! Научићете их новим важним стварима за живот, завирићете и у себе из периода када сте били дете. Пружићете им знања која Ви нисте имали као дете. Ако Вам дете обелодани да је изложено насиљу, то значи да сте њена/његова ОСОБА ОД ПОВЕРЕЊА, а то је непроцењив дар који Вам дете пружа.

Имајте у виду следеће током учења из Бојанке!

- Сваку ситуацију приказану у Бојанци најпре објасните деци (ко је на њој, шта каже и шта ради).
- Подстакните децу да замисле себе у приказаним ситуацијама.
- Рад организујте у малим групама.
- Разговор и бојење се могу одвијати истовремено или сукцесивно. Ви најбоље познајете групу деце с којом радите и имаћете најбољу процену који начин води испуњењу задатка током сваког сусрета.
- Није неопходно обојити сваки лист у целости. Приоритет је разговарати о ситуацији.
- Бојење може да се доврши код куће с родитељима, старатељима и другим особама које свакодневно брину о деци. То је прилика да дете исприча код куће шта је научило у вртићу.
- После сваке задате ситуације, пожељно је користити лист из Бојанке под називом „Шта можеш да урадиш?“ Деца воле да понављају ствари из којих уче да буду снажна и храбра.
- Предлог је да се Бојанка ради кроз 6 полчасовних сусрета. Ви свакако најбоље знате колико је времена потребно да свако дете усвоји садржај на којем сви заједно радите. Уколико сматрате да је потребно више од 6 сусрета да би се успешно завршили задаци, будите слободни да извршите прилагођавање временског оквира.
- Кад завршите учење из Бојанке:
 - а) Будите увек будни и упорни да прожимате друге активности које се одвијају у вртићу овде стеченим знањима о томе како препознати сексуално насиље и супротставити му се!
 - б) Стрпљиво сачекајте да трогодишњакиње, трогодишњаци, четворогодишњакиње и четворогодишњаци порасту и, кад напуне пет година, наставите учење користећи Други и Трећи део Образовног пакета!
 - ц) Са петогодишњакињама и петогодишњацима, одмах наставите са Другим и Трећим делом Образовног пакета!

Желимо Вам успех!

Ауторки су у сачињавању Препорука помогле колегинице, психолошкиње Виолета Врцељ Одри, Милана Јовићевић и Дијана Копуновић из Предшколске установе „Наша радост“ из Суботице, које су Бојанку пилотирале са децом узраста од 3 до 5 година и пружиле значајне сугестије, на чему им Инцест Траума Центар – Београд захваљује. Једнаку захвалност у овом процесу дугујемо Фондацији менталне хигијене „Експерто“ из Суботице за несебичну помоћ коју су нам пружиле наше дугогодишње савезнице Ливиа Јоо Хорти, Тинде Риц Денч и Дијана Живановић.

ПРВИ СУСРЕТ

Наших пет чула

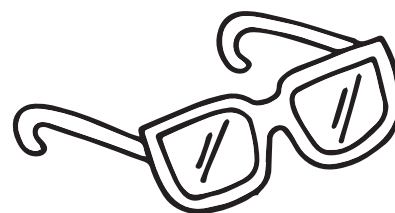
Чуло укуса

Чуло слуха

Чуло вида

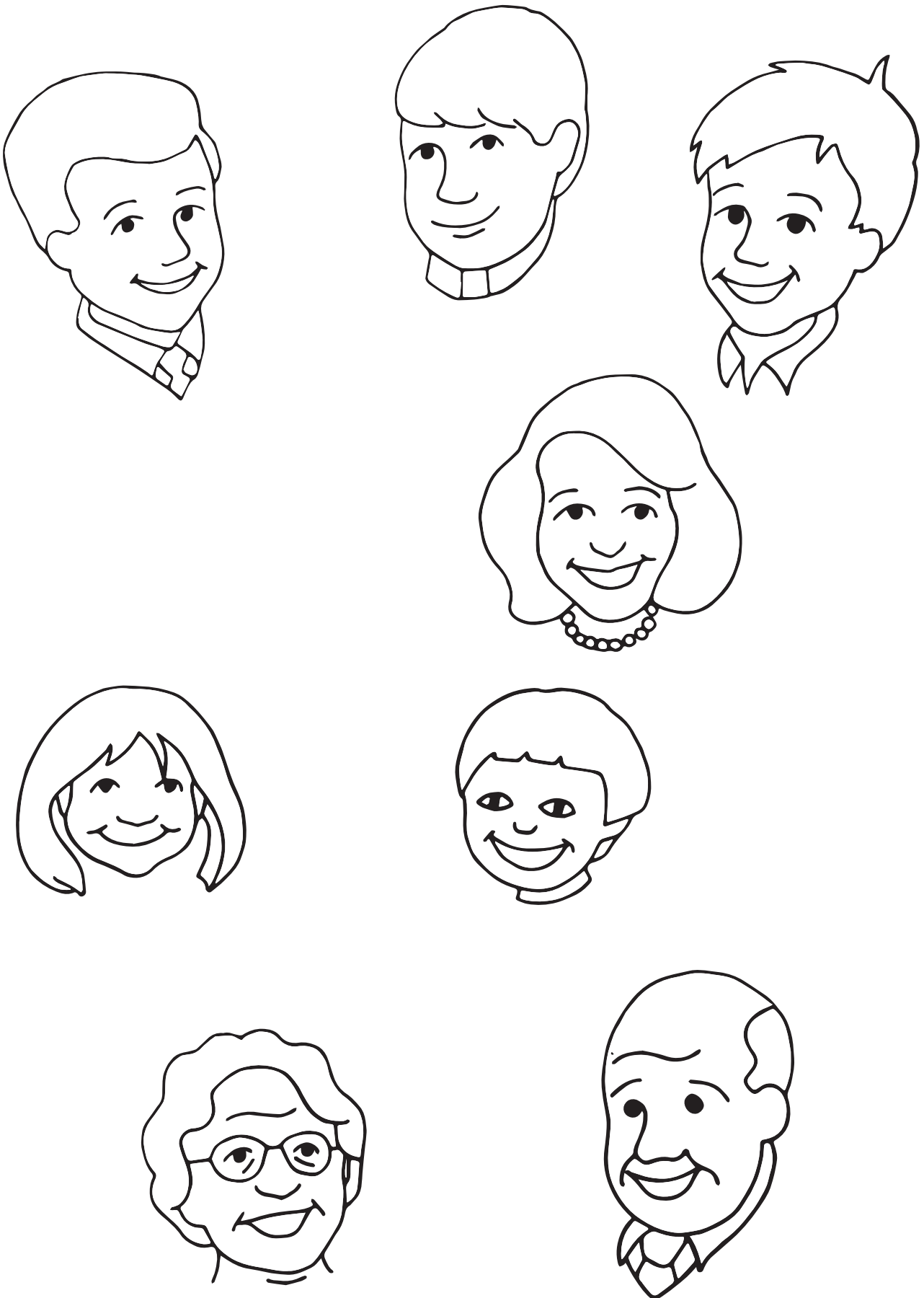
Чуло мириса

Чуло додира

**Додирују нас многе различите особе
Ко то све може да буде?**

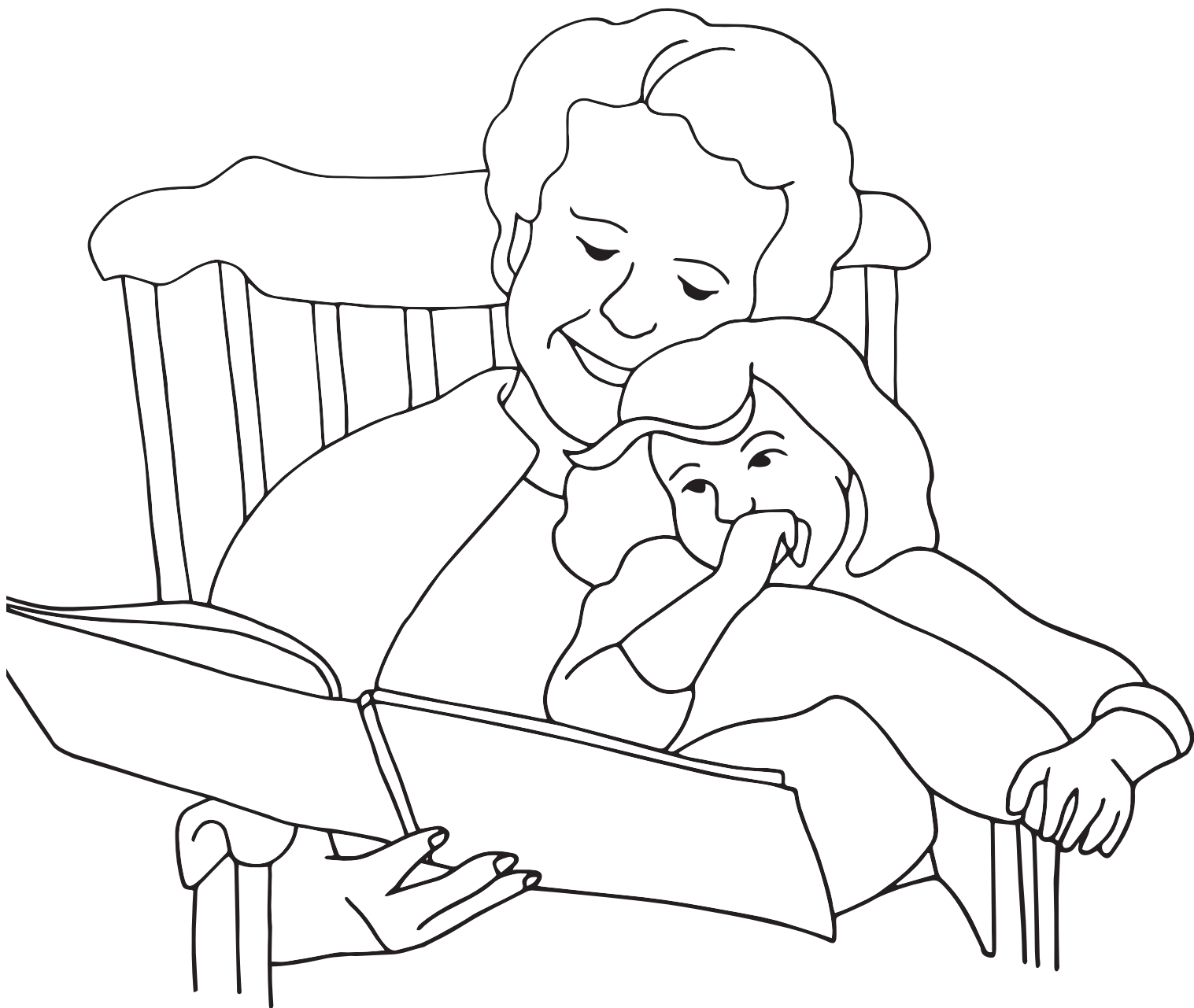
Додирују нас маме

Додирују нас тате

Додирују нас баке

Додирују нас деке

Додирују нас васпитачице/бeбиситерке

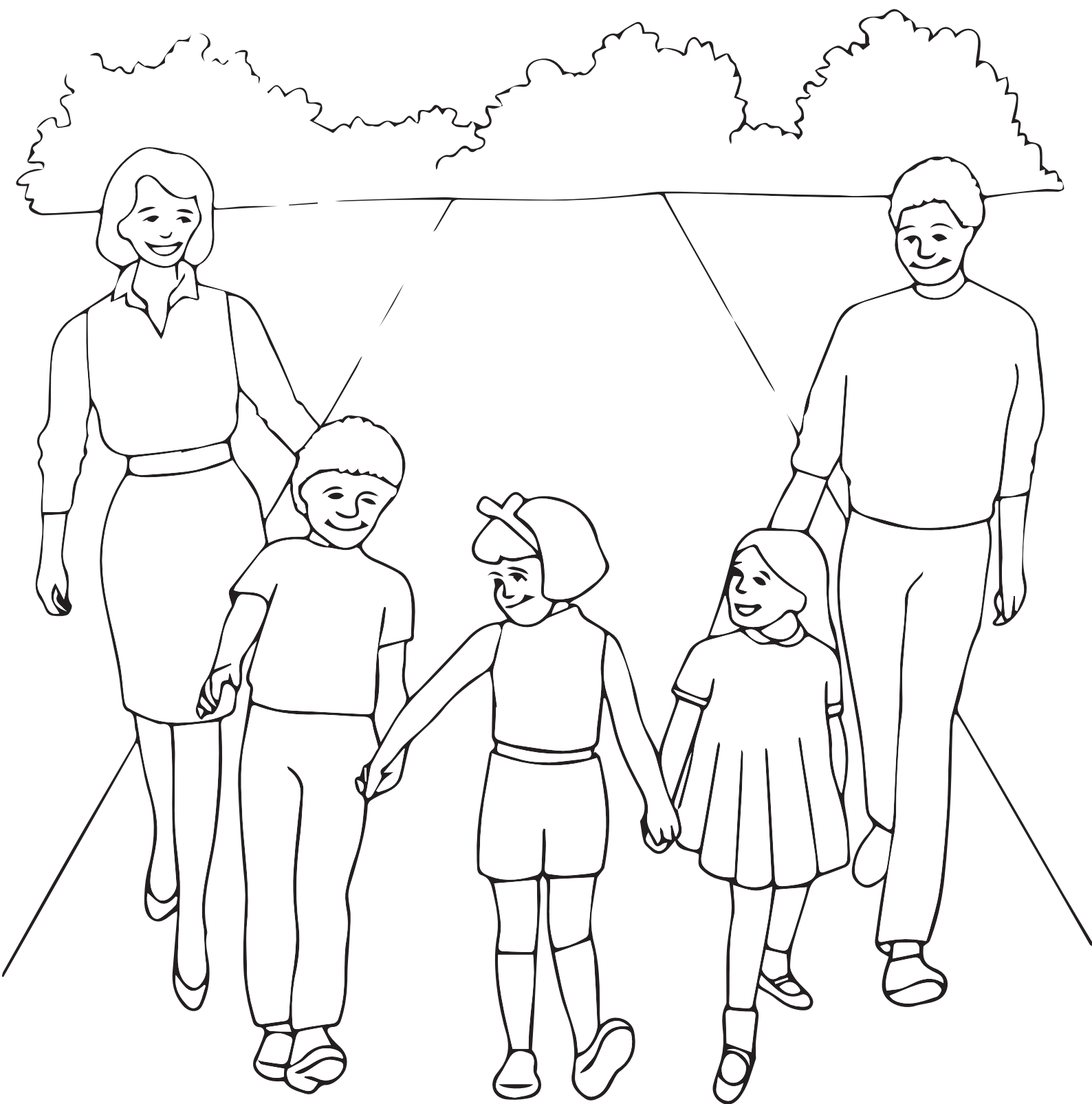

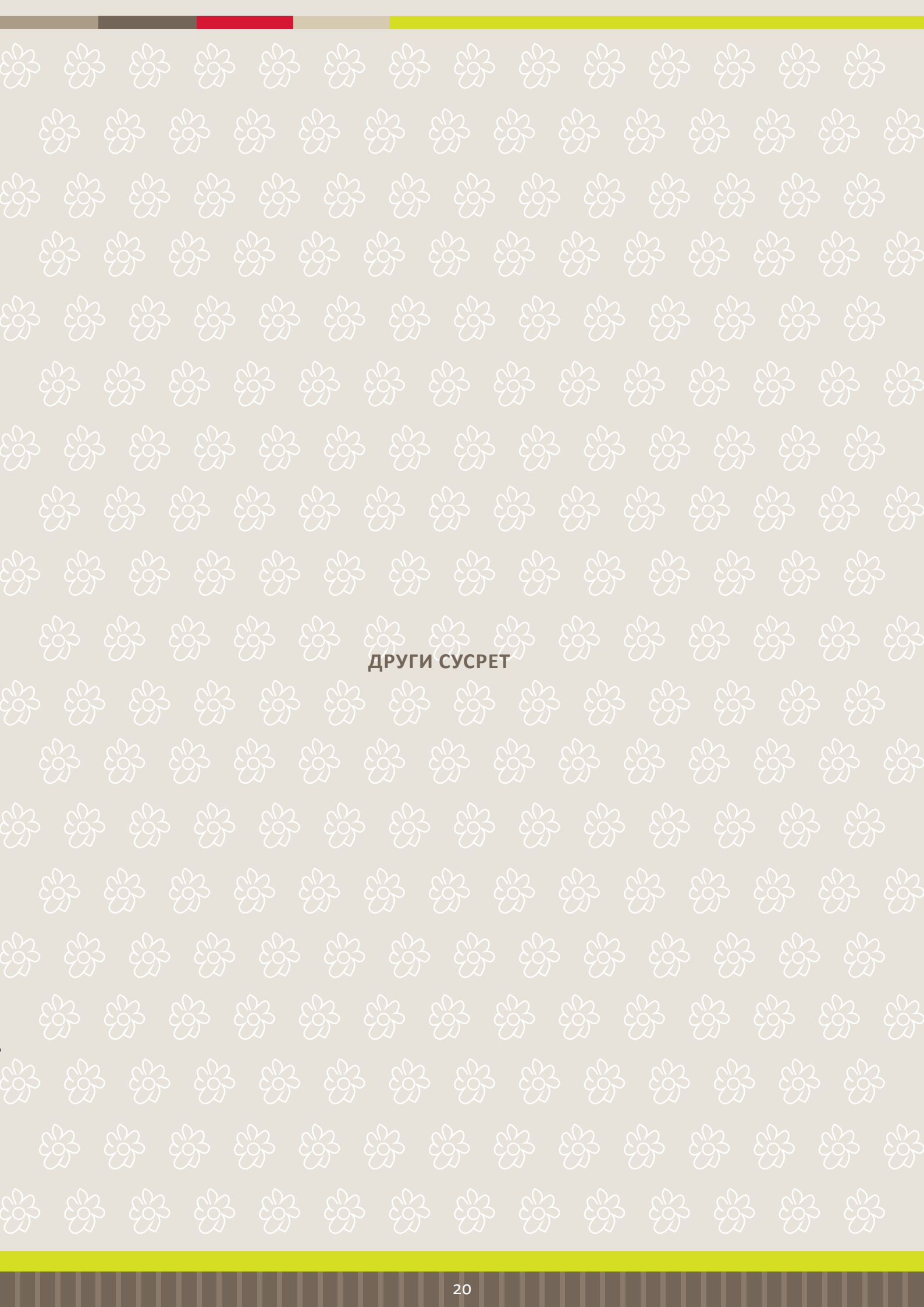
За васпитачице: Објасните деци шта је бeбиситерка

**Доктор нас додирује такође, он нам
помаже када смо повређени или болесни**

Додирује нас пуно различитих особа. Многи додири су добри и они чине да се осећамо срећно.

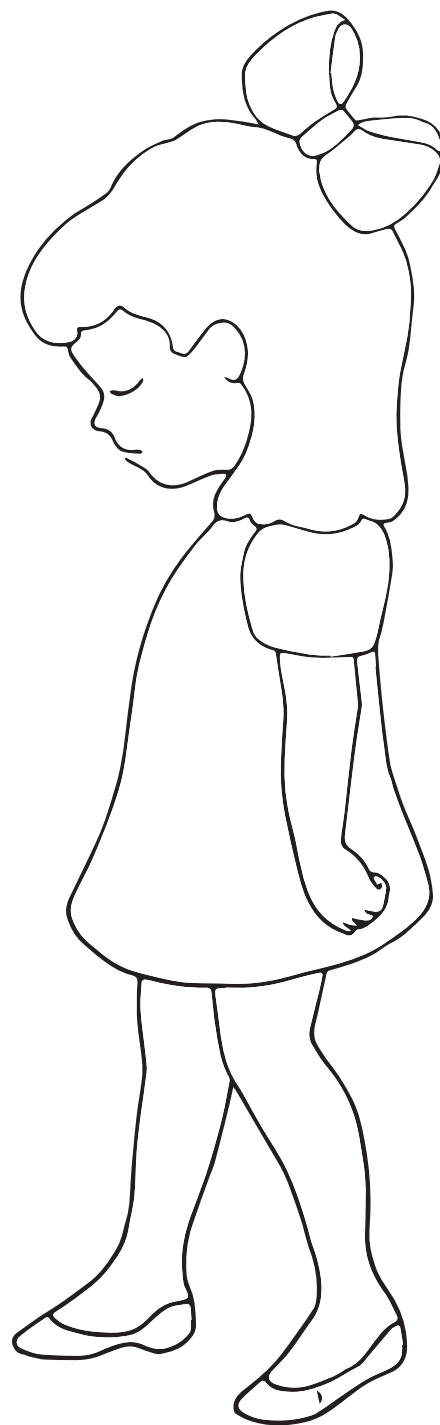

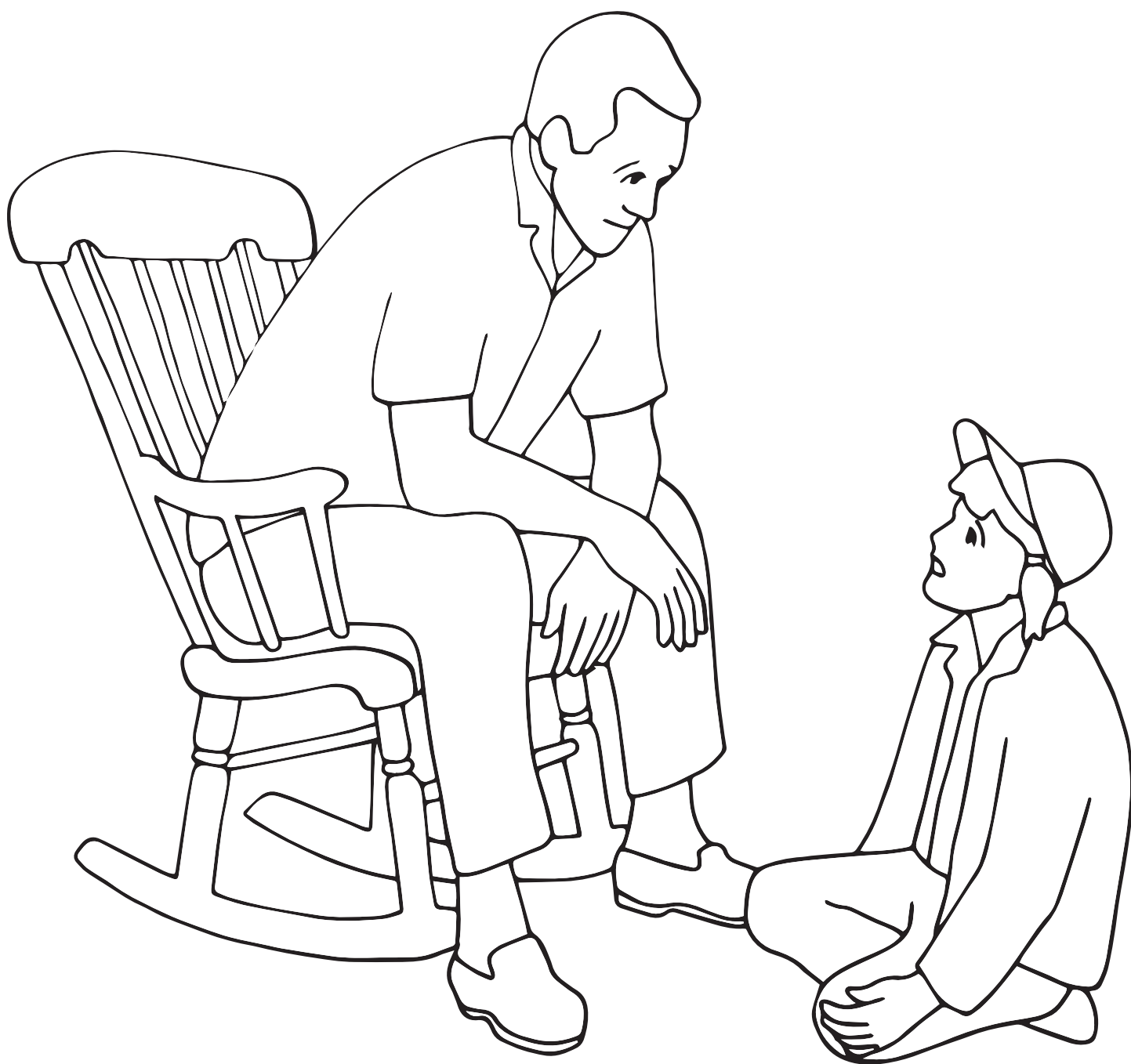
ДРУГИ СУСРЕТ

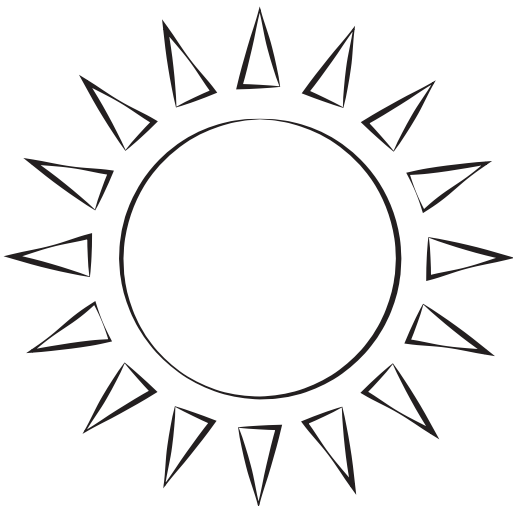
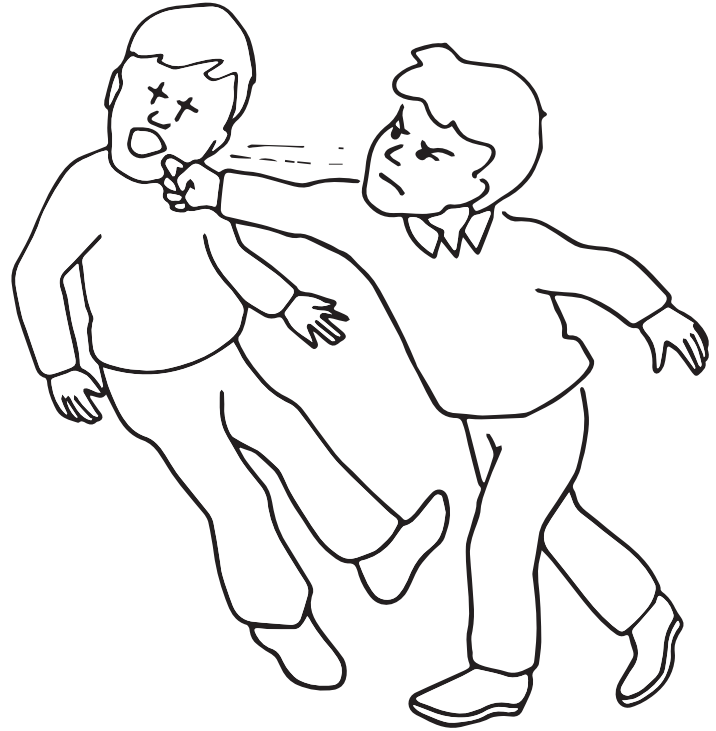
Постоје различите врсте додира. Неки чине да се осећамо срећно, безбрижно, а неки да се осећамо тужно, уплашено, збуњено - не знамо како. Многи додири могу и да нам нанесу повреде.

Које дете изгледа срећно, а које тужно?

Неки додири чине да се осећамо збуњено или ни не знамо како се осећамо. Ако у тим случајевима о томе разговарамо са неком одраслом особом, којој увек верујемо, она може да нам помогне да разумемо зашто се тако осећамо.

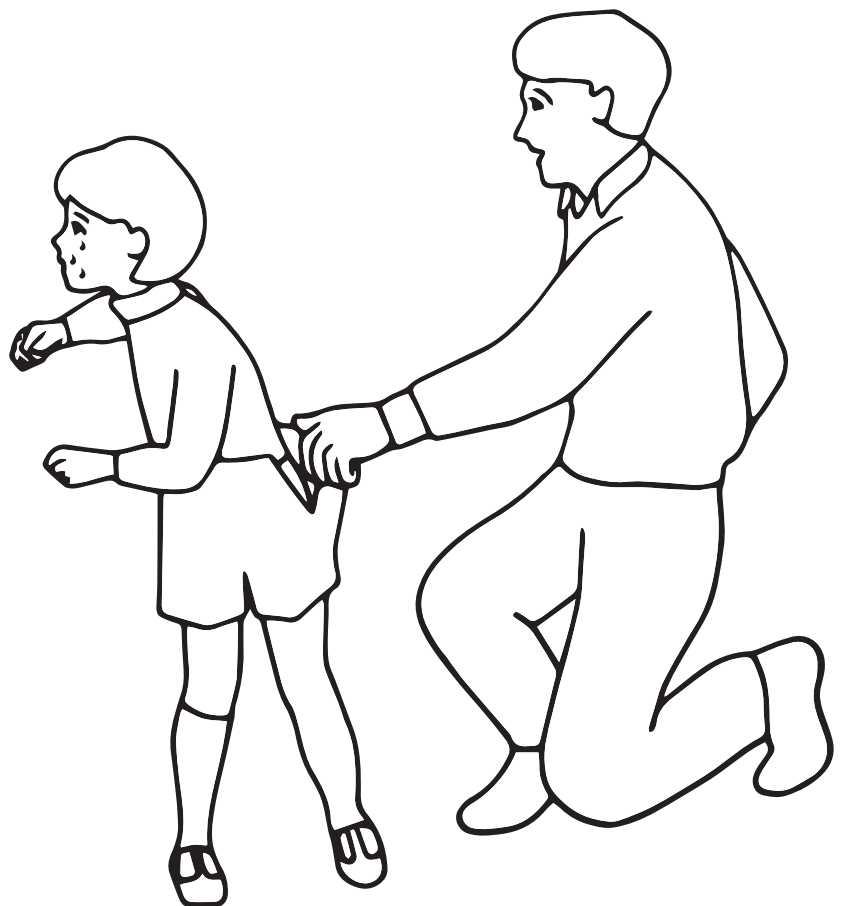
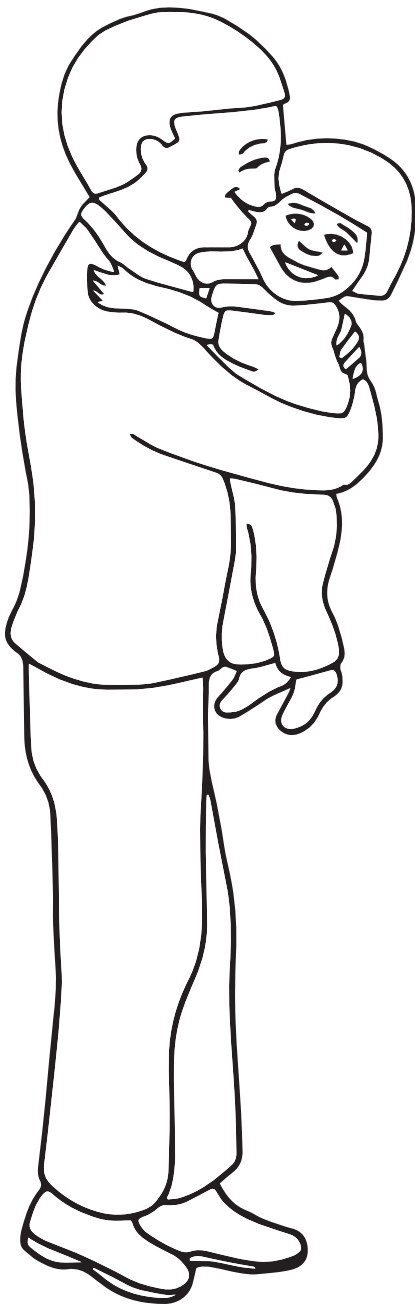

СУНЦЕ је, ако додир чини
да се осећаш добро,
срећно, безбрижно.

КИШНИ ОБЛАК је, ако додир
чини да се осећаш уплашено,
збуњено, тужно.

Који цртеж ћеш да обележиш као сунце,
а који као облак? Обележи испод, нацртај.

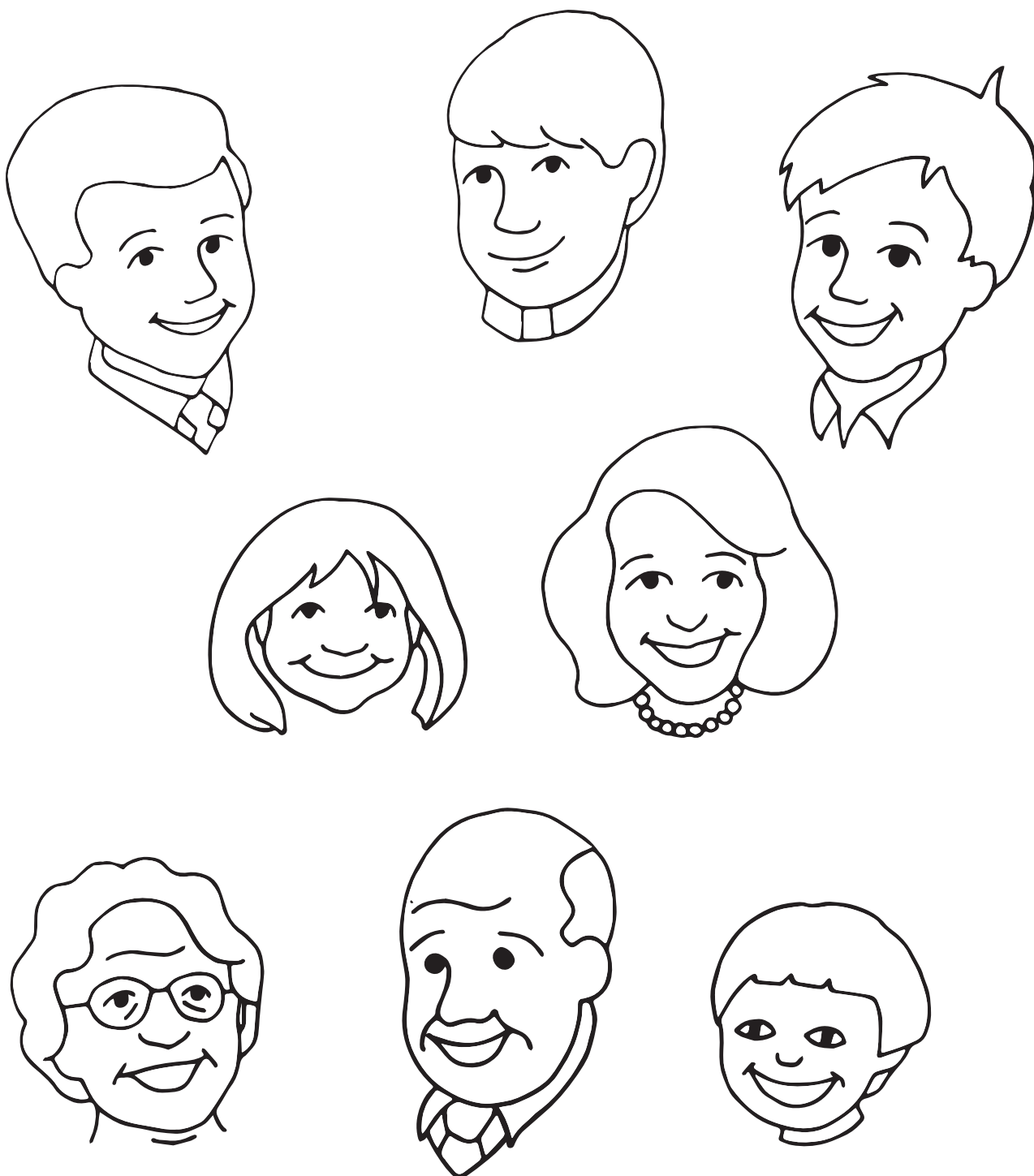
ТРЕЋИ СУСРЕТ

Ко је кишни облак особа?

особе могу да буду пријатељи, чланови породице, бебиситерка или неко теби непознат.

Када њихови додири чине да се ти осећаш тужно, уплашено, збуњено - не знаш како се осећаш, они су сигурно за тебе особе.

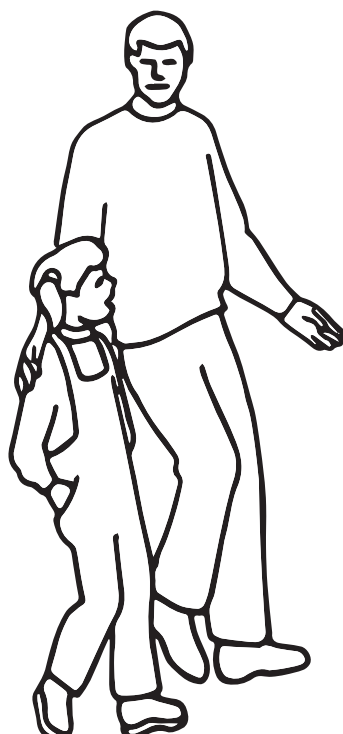

Шта можеш да урадиш?

Реци НЕ
Реци јако гласно НЕ!
Не дај да те додирује!
Одгурни ту особу!

Склони се, бежи
трчи јако
са тог места
и од те особе!
(тамо где има људи)

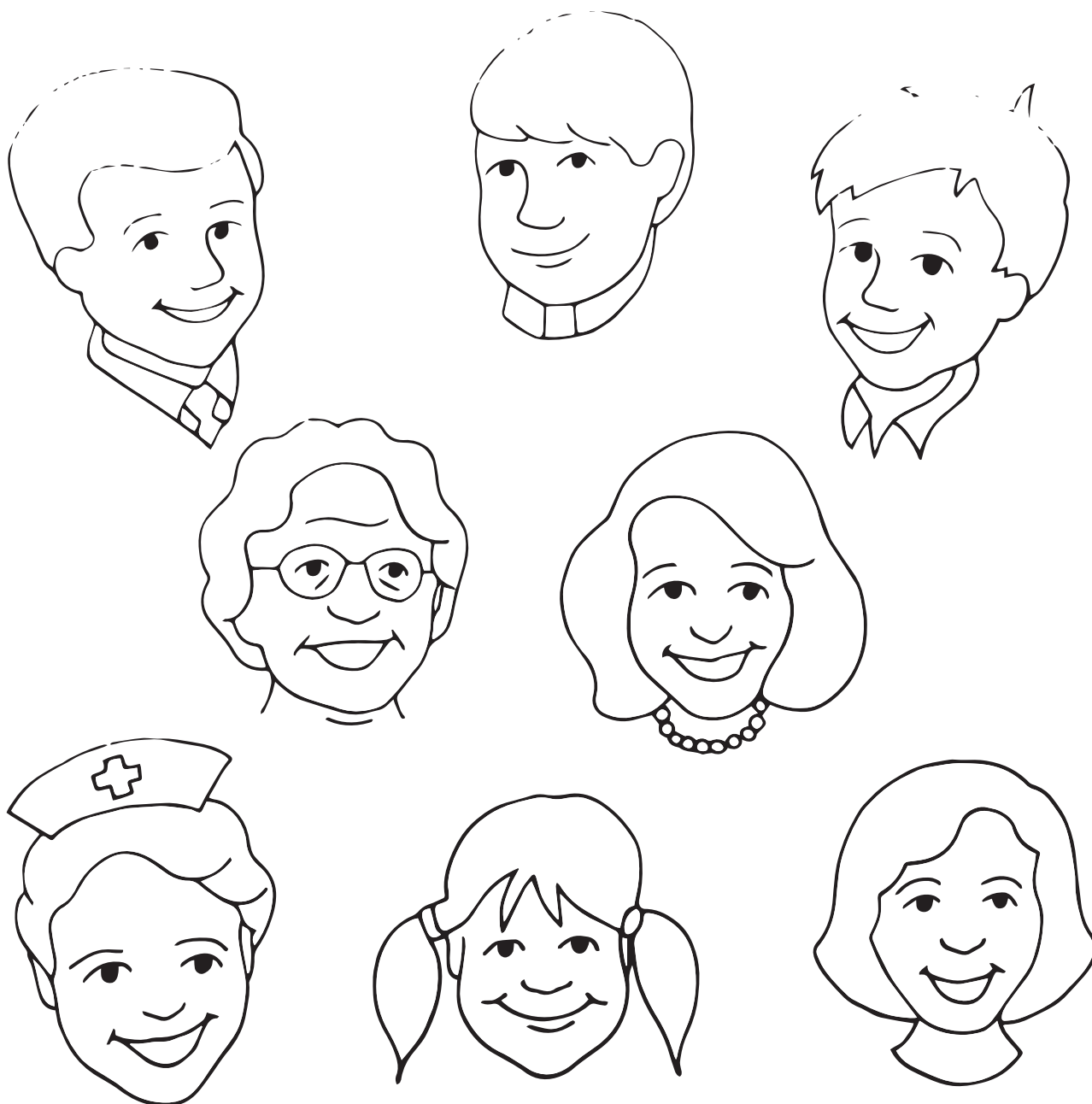
Потражи помоћ!
Реци особи којој верујеш,
са којом ти је угодно.

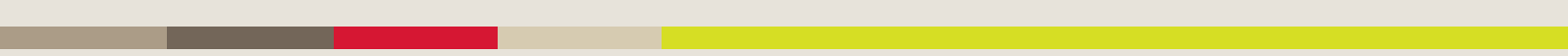
Одрасли који могу да ти помогну

Које су то особе за тебе?

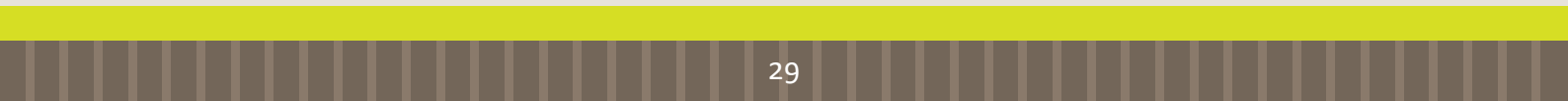
Ако кажеш неком од њих да те неко додирује, а он ти не верује и ништа се не промени, немој да престанеш да говориш!

Реци онда још једној, па другој, па трећој особи која ће ти поверовати.

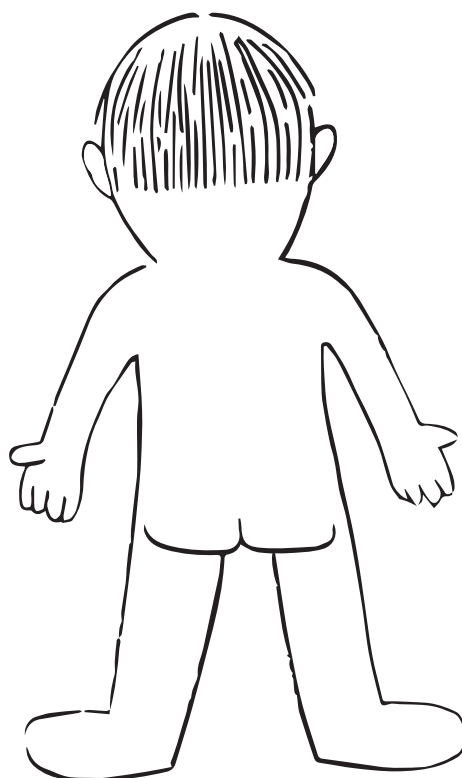
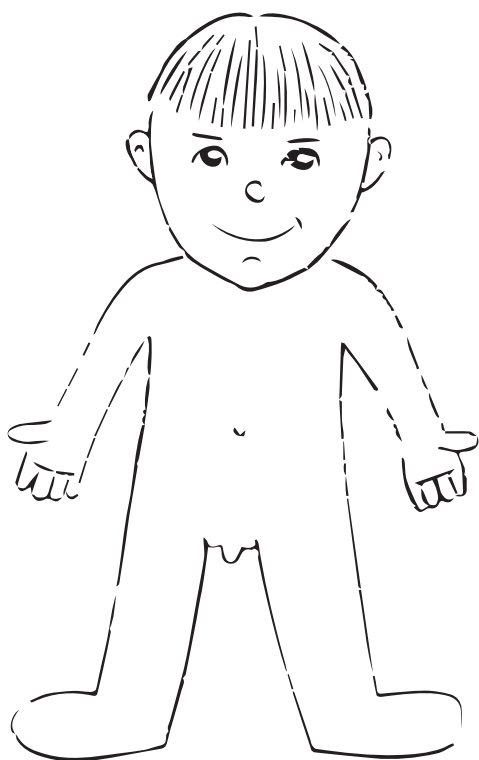
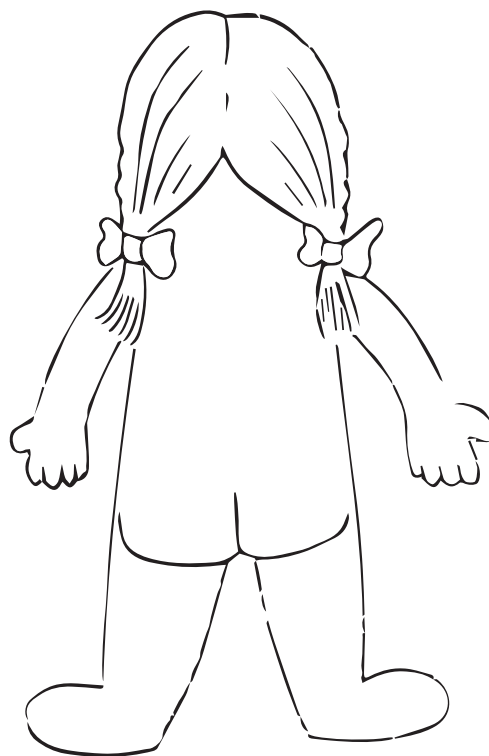
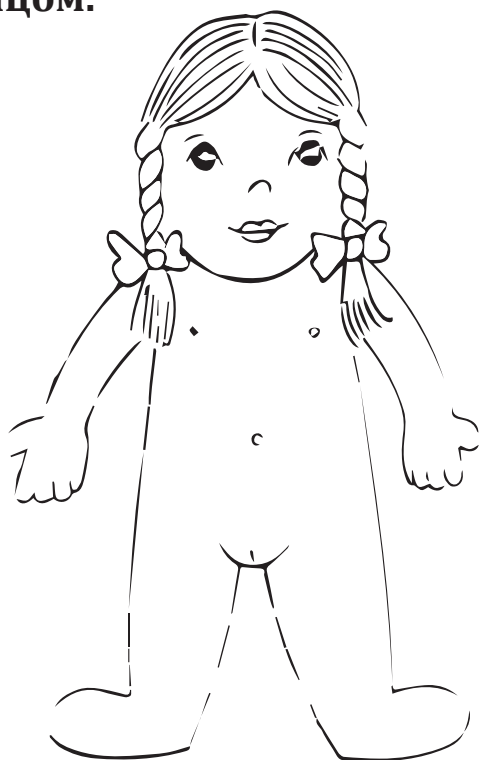
ЧЕТВРТИ СУСРЕТ

Наше телесне мапе

Када би те неко додиривао, по којим би то деловима тела било, а да су то за тебе **СУНЦЕ ДОДИРИ**? Ако желиш, можеш прво да покажеш на себи. Обој та места жутом бојицом.

А где би то било а да су за тебе то **КИШНИ ОБЛАЦИ ДОДИРИ**? Ако желиш, можеш прво да покажеш на себи. Обој та места плавом бојицом.

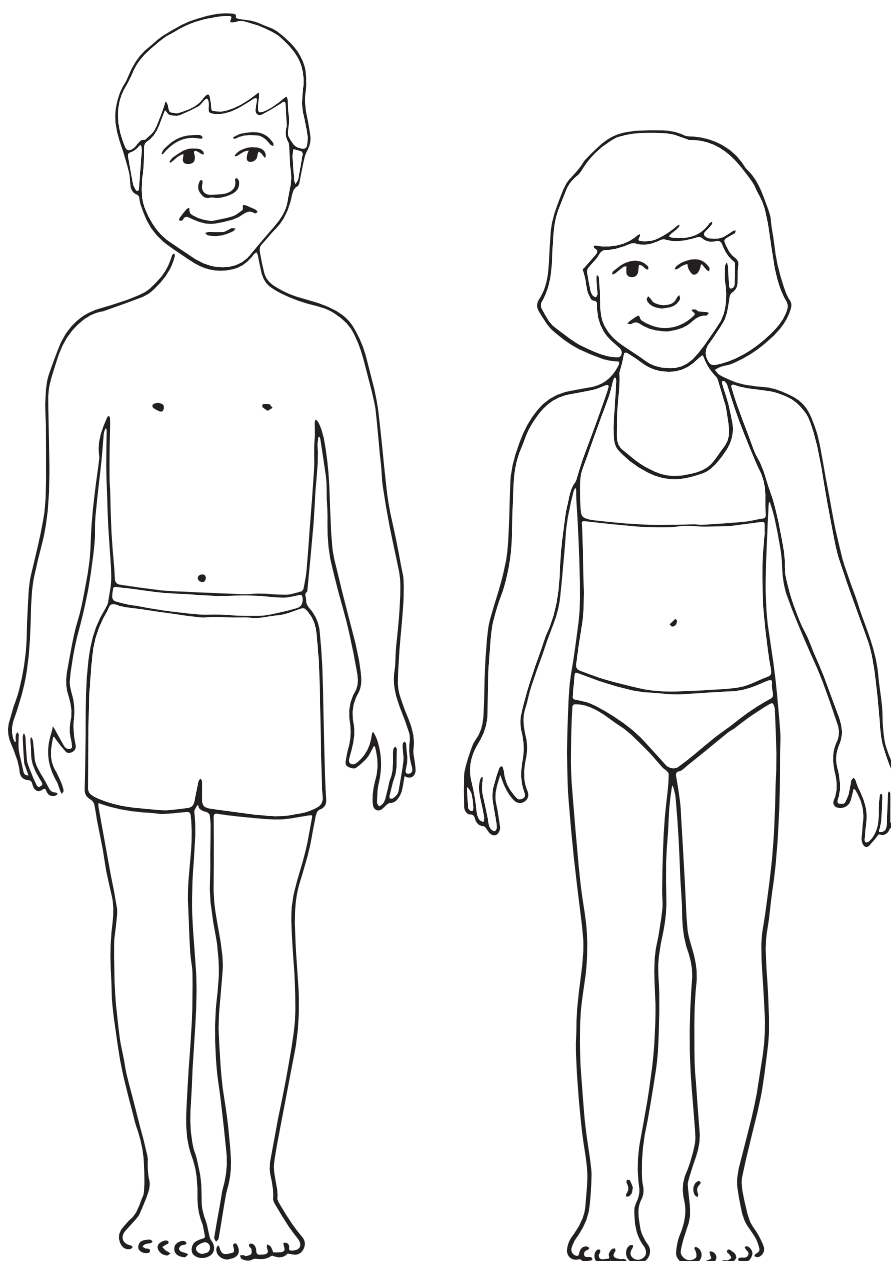

Приватни делови тела

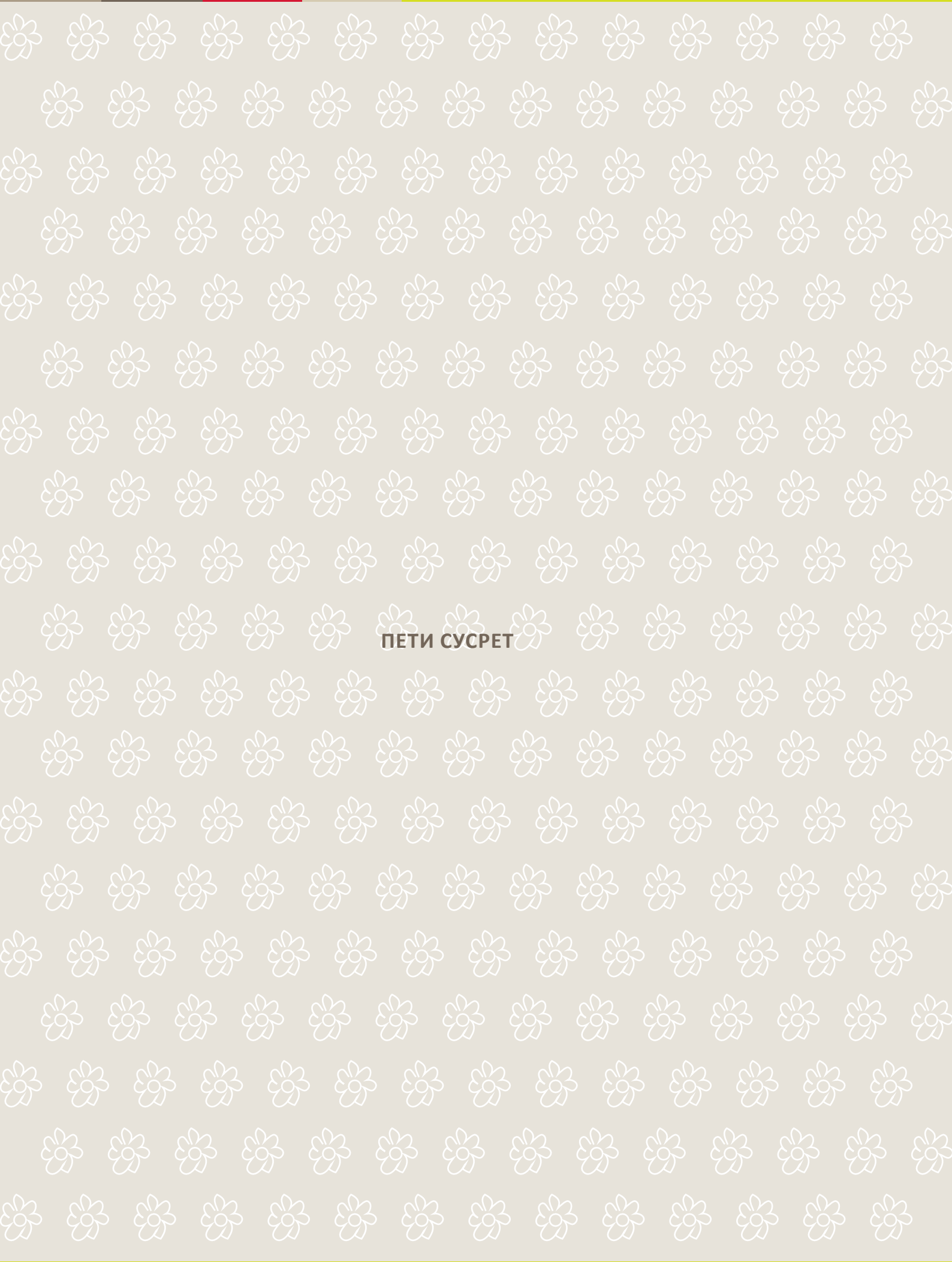
Делови тела који су покривени доњим рубљем или купаћим костимом се називају: приватни делови. Они припадају само теби и имаш право да кажеш НЕ, да те додирују по њима.

Учимо на глас сви:

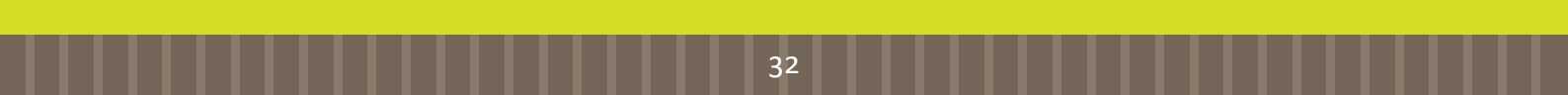
Моје тело
припада мени
није твоје
од главе до пете
тражим да ме поштујете!

За васпитачице: Објасните деци реч поштовање

ПЕТИ СУСРЕТ

**Шта ћеш да урадиш?
Шта ћеш да кажеш овој особи?**

Увек кад те неко плаши или се осећаш збуњено или не знаш шта мислиш и осећаш, реци некоме коме верујеш и са ким се осећаш добро и сигурно.

Ја
сам чика Мики.
Твоја мама ми је
рекла да те одведем
кући.

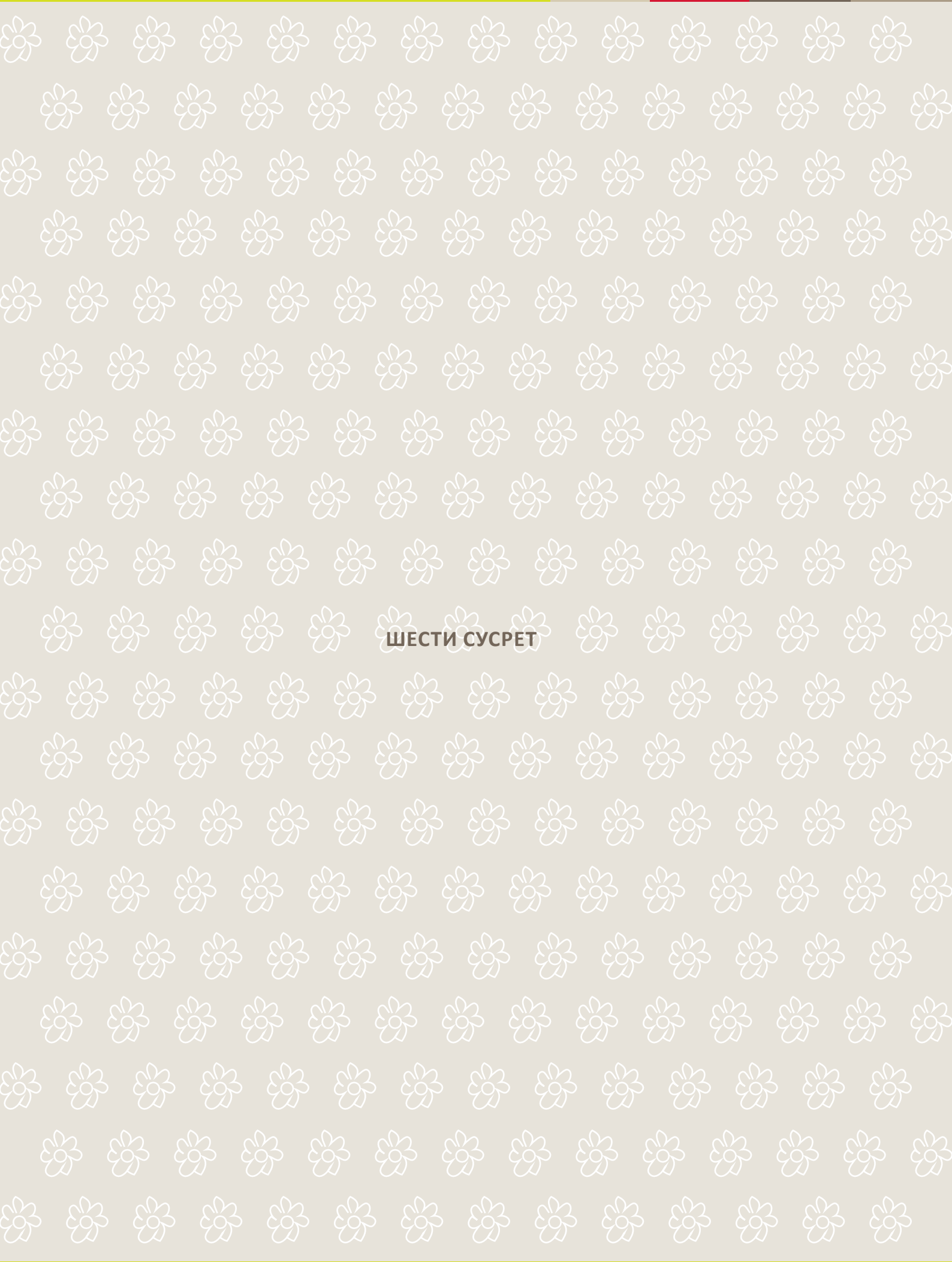
Ја те
не познајем. Мама
ми је рекла да је
сачекам овде. Нико сем
ње да ме не води кући. Ја
нећу да идем са
тобом.

Да се подсетимо:
Реци Не
Склони се што брже
Потражи помоћ

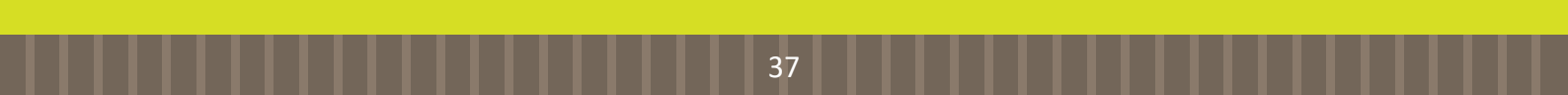

**Када си сам/сама у кући, никада
не отварај врата непознатој особи!**

**Шта ћеш да урадиш?
Шта ћеш да кажеш овој особи?**

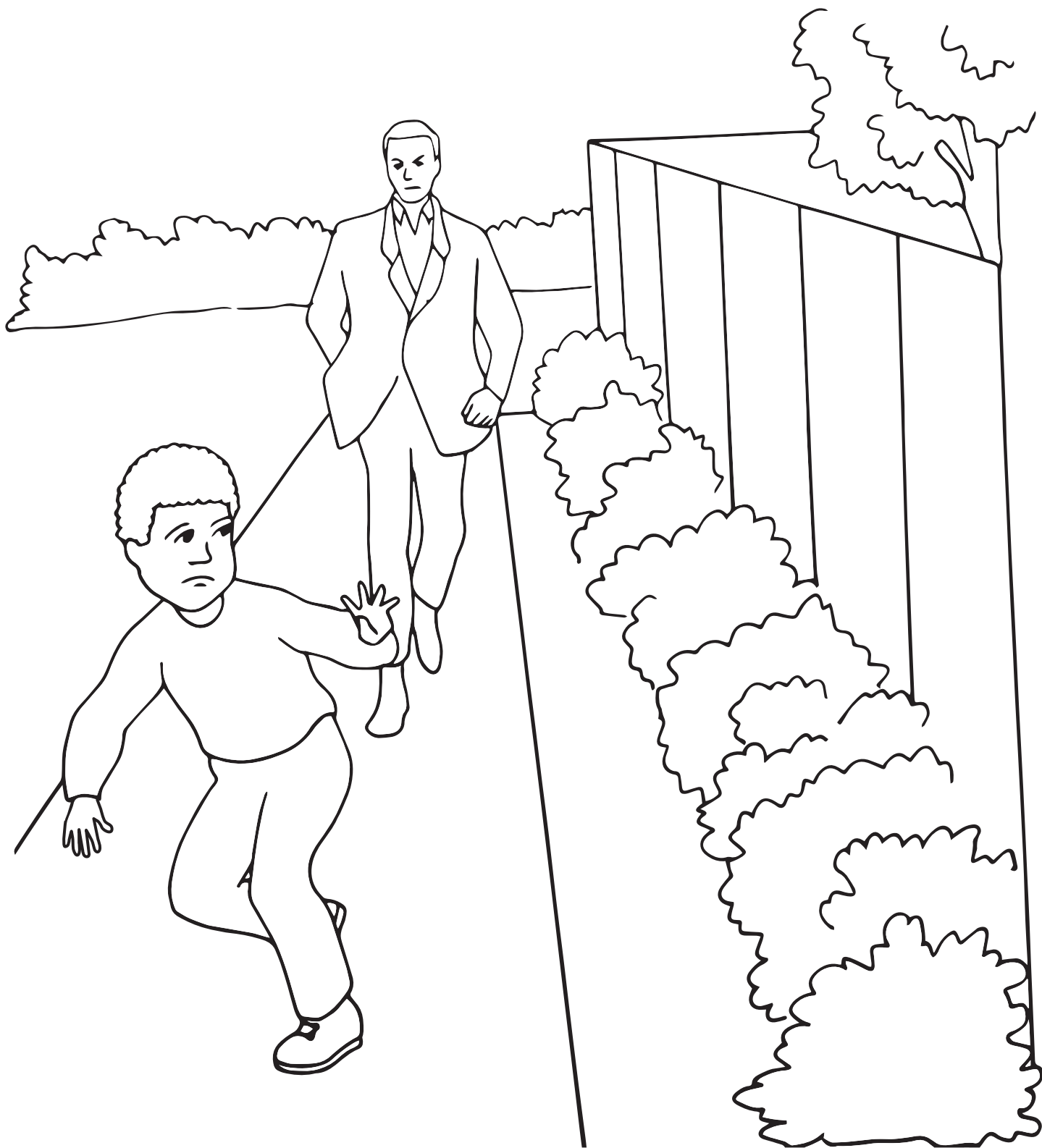
ШЕСТИ СУСРЕТ

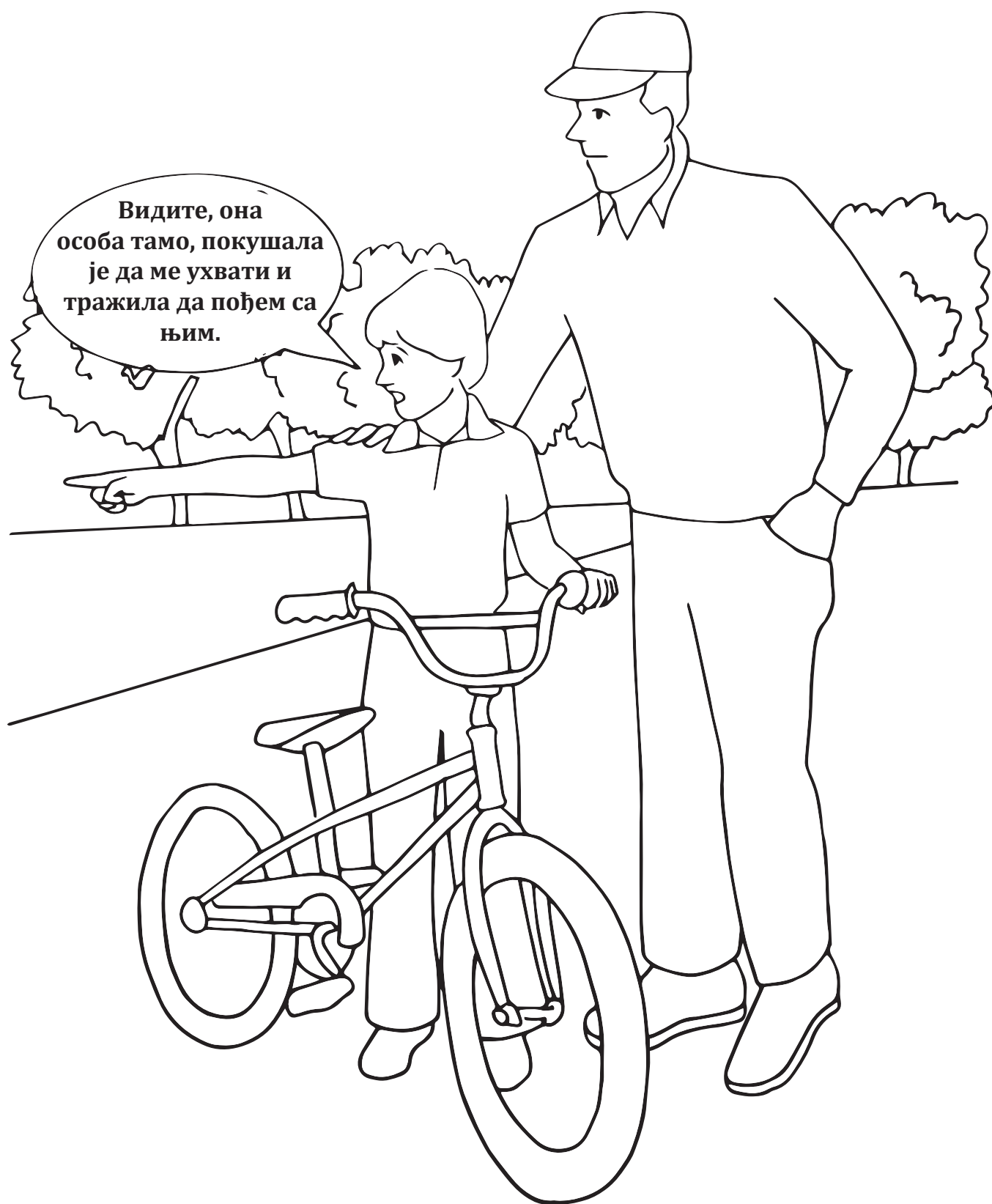

**Никада никоме кога не познајеш
немој да говориш своје име и адресу.**

**Шта ћеш да урадиш?
Шта ћеш да кажеш овој особи?**

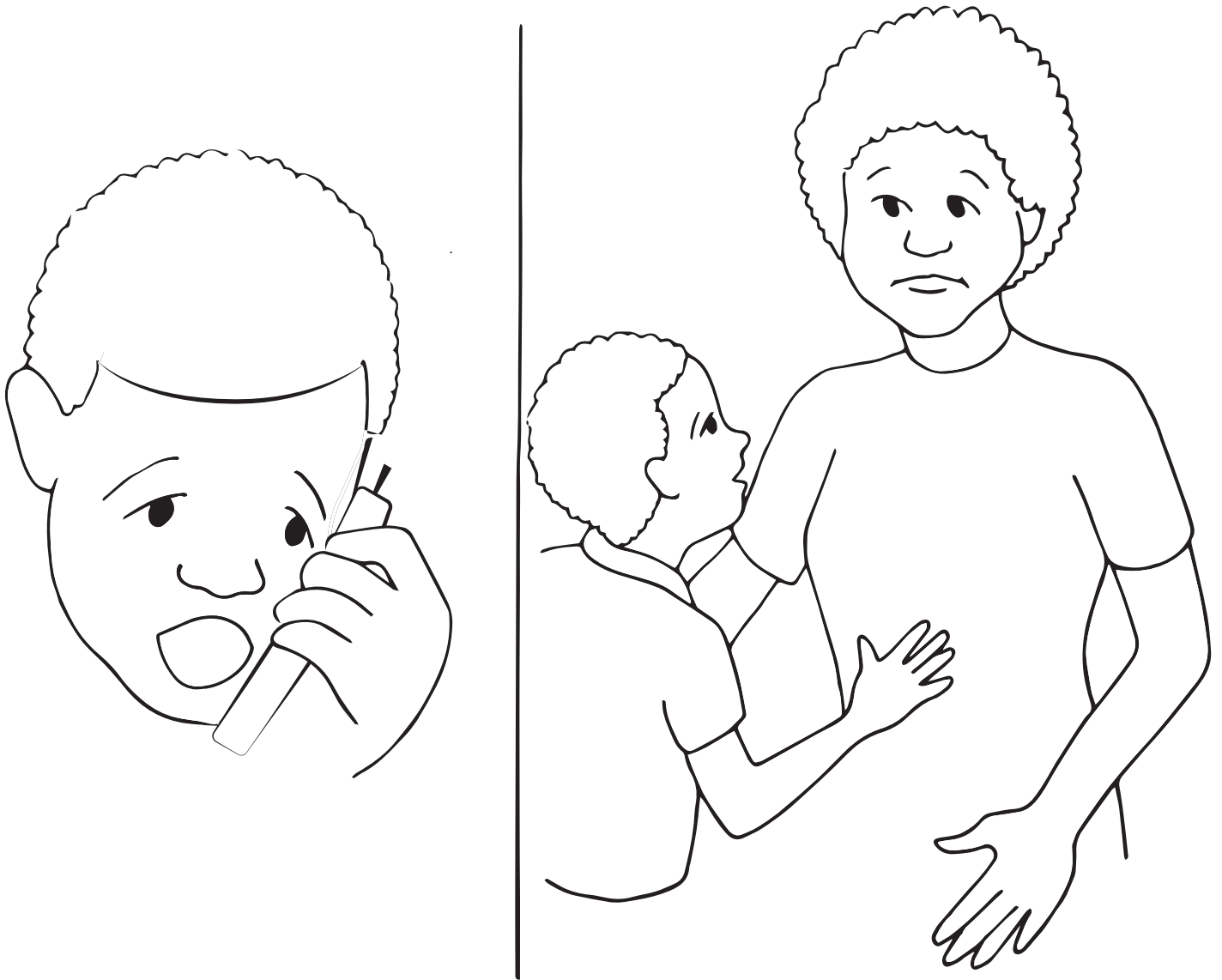

**Ако приметиш да те неко прати,
иде за тобом,
потрчи најбрже што можеш,
тамо где има људи,
вичи најгласније што можеш.**

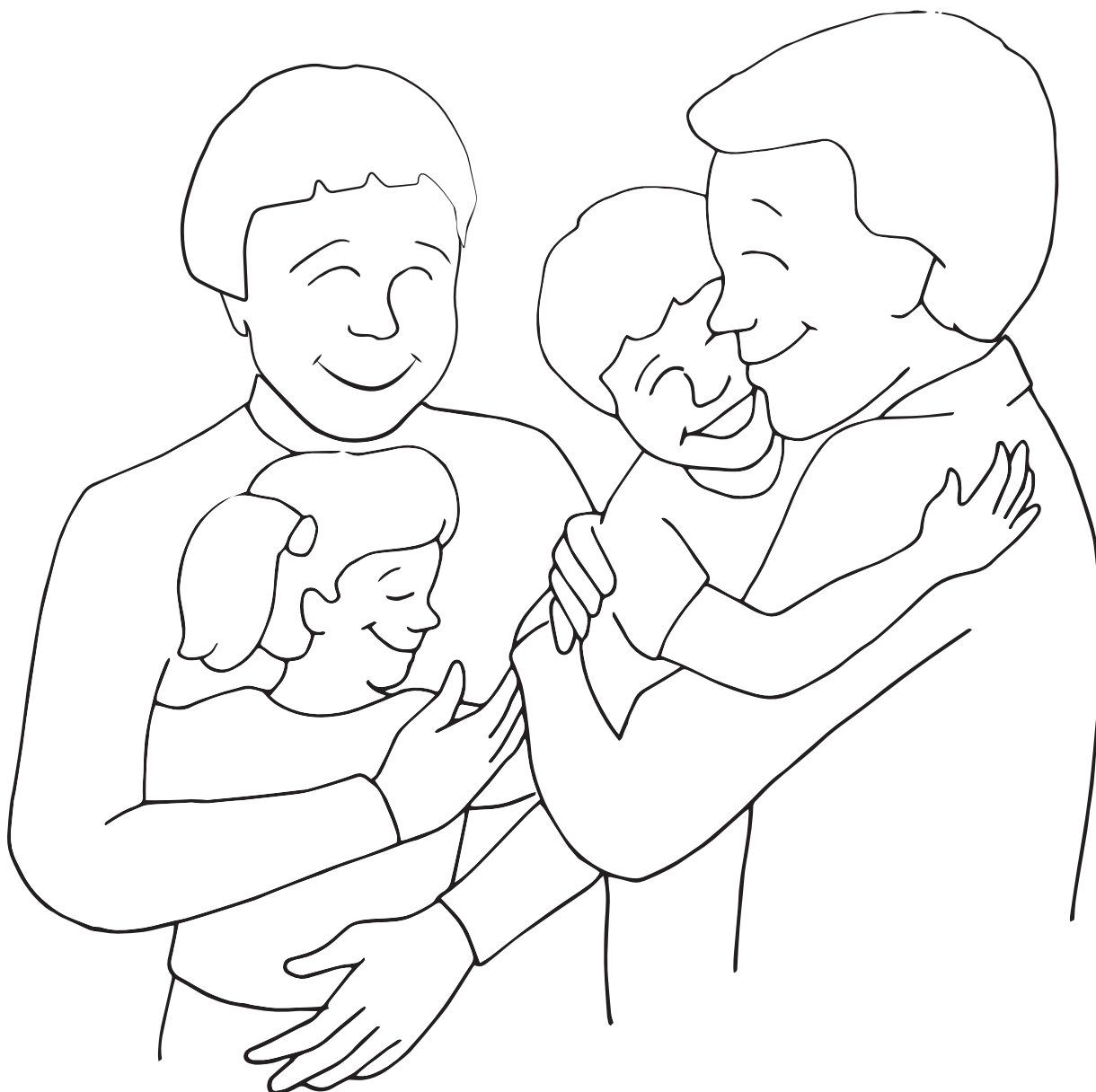

Видите, она
особа тамо, покушала
је да ме ухвати и
тражила да пођем са
њим.

**Ако кажеш, а особа ти не верује,
потражи другу, трећу,
све док не нађеш одраслу особу
која ће ти поверовати и помоћи.**

**Позови и кажи шта се десило.
Реци особи којој верујеш.**

Како се осећају деца на овој слици? Шта су то СУНЦЕ ДОДИРИ?

А шта ћемо да урадимо када постоје КИШНИ ОБЛАЦИ ДОДИРИ?

Да запамтимо:

- **Реци НЕ, Реци јако гласно НЕ!
Не дај да те додирује! Одгурни ту особу!**
- **Склони се, бежи, трчи јако, са тог места и од те особе! (тамо где има људи)**
- **Потражи помоћ! Реци одраслој особи којој верујеш, са којом ти је угодно.**

Кад се заврши шести сусрет, васпитач/ица каже:

„За успешно учешће током ова четири наша сусрета, припремила/о сам вам награду.“

Сваком детету свечано уручује комплет од 6 разгледница који носи назив

„Шта је то насиље и како да се одбраним од њега?“ (Прилог 1)

ДРУГИ ДЕО

УЗРАСТ: За децу од 5 до 7 година

СЕДМИ СУСРЕТ

АКТИВНОСТ: ВРЕЋИЦА БРИГА

Данас ћемо да причамо које све бриге могу да имају деца, која су њихова права и како да нађу помоћ.

Хајде одмах да видимо шта нам прво поручује Патуљчица!

Слајд 1:

Сва деца имају право да:

- ▶ кажу и покажу своју бригу и да то одрасли чују и виде
- ▶ буду безбедна
- ▶ добију помоћ кад им је потребна.

Васпитач/ица прочита наглас шта Патуљчица текстом са Слајда 1 поручује.

Затим, каже:

Ево, сада је Патуљчица нестрпљива да нам још нешто поручи!

Слајд 2:

Васпитач/ица каже:

Хајде да видимо које су и какве све могу да буду те бриге!

Шта све дете може да чини забринутим, тужним, уплашеним и небезбедним?

Сваки пример који кажете, то је један камен и убацићемо га у Врећицу брига!

Васпитач/ица нацрта врећицу на хамер папиру и у њу уписује све што деца кажу. Сваки пример уоквири као да је један камен.

Када сво „камење“ буде убачено у Врећицу, односно кад свако дете буде дало по један пример, васпитач/ица разговара са децом.

Шта мислите колико је тешка ова Врећица брига? Да ли деца могу сама да је носе? (Очекивано је да деца кажу да не могу. Ако нека девојчица или дечак ипак кажу да могу да носе тешку Врећицу брига, васпитач/ица изрекне похвалу да је баш храбра/храбар, али да одрасли никада не треба да дозволе да дете само носи тежак терет.)

Ко може да им помогне у ношењу? (Деца могу да набрајају: члан породице, васпитачица, и др.).

Васпитач/ица се захвали за сваки одговор и похвали свако дете.

Хајде да још једном погледамо ову Врећицу брига од XX килограма (навести колико су деца рекла) *у којој се налази камење* (прочита шта су деца навела као садржај за сваки „камен“)!

Закључили смо да деца не могу сама да је носе.

Одложићемо Врећицу брига до следећег сусрета, ставићемо је са стране.

Васпитач/ица савије хамер папир и одложи га.

Следећи пут кад се видимо ћемо да научимо да неке бриге имају своја посебна имена, да научимо како да

лакше носимо Врећицу брига, да је носимо што краће и што пре је испразнимо.

За довиђења, да поновимо шта нам је Патуљчица на почетку поручила!

Васпитач/ица показује Слајд 1, чита шта на њему стоји и деца понављају.

Затим, додаје:

Слајд 3:

Национална дечија линија (НАДЕЛ) доступна је сваком детету 24 сата, 365 дана у години. Твој позив је бесплатан.

Разговор је поверљив. Не мораш да кажеш како се зовеш, већ само своју бригу, шта те тишти, узнемирава, збуњује или плаши.

Особе са којима разговараш помоћи ће ти у томе шта све и како можеш да урадиш да се брига смањи и нестане.

Једино када ће оно што испричаш да поделе с неким, јесте када су јако забринуте или када их ти замолиш да неког позову у помоћ у твоје име.

Не дешава се то тако често и то неће учинити ако нису стварно сигурни да је то најбоље за тебе.

► ПОЗОВИ БРОЈ ДЕЧЈЕ ЛИНИЈЕ 116 111. ◀

ОСМИ СУСРЕТ

Добар дан, децо! Настављамо са учењем и дружењем!

Данас ћемо се вратити да видимо шта ћемо и како ћемо са оном нашом Врећицом брига.

Васпитач/ица показује Слајдове 1 и 2 који припадају првом сусрету и поставља хамер папир са првог сусрета са сликом Врећице брига.

АКТИВНОСТ: ПОСЕБНЕ БРИГЕ ИЗ ВРЕЋИЦЕ БРИГА

Постоје посебне бриге о којима ћемо данас да причамо.

Те бриге се зову разне врсте насиља.

Ево опет ње, наше петогодишње сналажљиве Патуљчице!

Патуљчица је научила шта је то насиље и да видимо шта нам поручује.

Васпитач/ица приказује слајд по слајд и чита редом њихов садржај наглас.

- ▶ Када родитељ не брине на добар начин о детету
- ▶ Када дете не добија довољно хране, течности
- ▶ Када дете не добија одговарајућу одећу и због тога му је хладно или претопло
- ▶ Када дете остаје предуго само.

ТО СЕ ЗОВЕ ЗАНеМАРИВАЊЕ.

Никада се не деси само једном. Понавља се и траје.

Нема никакве везе с новцем.

Може да се догоди у породицама где има пуно новца или где има мало новца.

Често се дешава да неко намерно повређује тело детета.

То ради тако да га: шутира, удара, гризе, тресе, чупа за косу, да га јако стегне да му остану модрице.

То боли, појаве се модрице или посекотине, а некада дете може да има и поломљене кости.

▶ **ТО СЕ ЗОВЕ ФИЗИЧКО НАСИЉЕ.**

Неке особе намерно повређују осећања детета. Раде или кажу нешто да га растуже, исмеју или учине да се дете осећа лоше и да мисли о себи да је лоше дете.

► **ТО СЕ ЗОВЕ ЕМОЦИОНАЛНО НАСИЉЕ.**

Када дете види или чује родитеље/старатеље да они једно друго повређују, и то може да учини да се дете осећа лоше, тужно, забринато и незбезбедно.

► **ТО СЕ ЗОВЕ НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ.**

БОЛИ У ДУШИ, А НЕ ОСТАВЉА ТРАГОВЕ КОЈЕ МОГУ ДРУГИ ДА ВИДЕ.

Неко може да дете натера, да од њега тражи или га награди, да уради нешто са својим телом што га срами, плаши, брине.

Или да га натера да то уради неком другом.

То може да буде:

- додиривање по приватним деловима тела
- да показују своје приватне делове тела
- да мора да гледа приватне делове тела друге особе
- љубљење у уста језиком или по приватним деловима тела.

Неко може да детету показује „чудне ствари“ од којих се дете стиди, осећа лоше и збуњено и плаши се.

То може да ради тако што показује филмове или слике, књиге или часописе, на телевизији или на мобилном телефону.

► **ТО СЕ ЗОВЕ СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ.**

Хеј! Да ли се сећате?

Приватни делови тела су
они делови тела који су
покривени доњим
рубљем.

Васпитач/ица подсећа децу на 3. сусрет када је било речи о приватним деловима тела.

- Када су деца зла једна према другој
- Када је неко дете ударано, задиркивано или гурано
- Када детету прете или га зову погрдним именом

► **ТО СЕ ЗОВЕ БУЛИНГ.**

Увек се догађа више него једном.
Кад се догоди путем смс порука или
фејсбука **ТО СЕ ЗОВЕ САЈБЕР
БУЛИНГ.** ◀

Ако се сексуално насиље није појавило као брига у одговорима деце, васпитач/ица наглашава:

Ова брига нам се до сада није појавила у Врећици брига.

И њу ћемо да убацимо унутра.

Уписује појам „сексуално насиље“ у Врећицу брига и окружи овај појам у облик камена.

Из овога што нам је Патуљчица показала, сад знамо да свако насиље доноси да се дете осећа уплашено, тужно, несрећно, небезбедно.

Да видимо коју то громогласну поруку Патуљчица сада жели свима нама да пошаље?

Слајд 9

Васпитач/ица каже:

*Хајдемо сада сви у глас да кажемо: **НАСИЉЕ НИЈЕ ОК!***

И да то покажемо палцем на доле који ћемо снажно да завртимо.

*Почињемо САД! **НАСИЉЕ НИЈЕ ОК!***

Затим наставља:

О! Видим да нам још нешто поручује Патуљчица!

И прелази на Слајд 10.

ДЕТЕ НИКАД НИЈЕ
КРИВО ЗА НАСИЉЕ
КОЈЕМ ЈЕ ИЗЛОЖЕНО.

Васпитач/ица позива децу:

Хајдемо сад сви да, кад кажемо НИКАД - и главом и руком снажно одмахујемо!

Један, два, три, САД, СВИ У ГЛАС! ДЕТЕ НИКАД НИЈЕ КРИВО ЗА НАСИЉЕ!

БРАВО! ОДЛИЧНО!
ЗА ДАНАС ЈЕ НАШЕ
УЧЕЊЕ ГОТОВО!

ДЕВЕТИ СУСРЕТ

Васпитач/ица отвара сусрет и најављује:

Ево нас опет! Настављамо наше учење и дружење!

Видећемо шта ћемо сви заједно данас да научимо од Патуљчице.

Започећемо тако што ћемо сви заједно у глас да узвикнемо:

НАСИЉЕ НИЈЕ ОК!

ДЕТЕ НИКАД НИЈЕ КРИВО ЗА НАСИЉЕ!

Затим, васпитач/ица објашњава:

Некада ћете чути да неко каже да је насиље ОК, али ми знамо да насиље НИЈЕ ОК и да мора да стане.

Зато, морамо да кажемо или покажемо некоме коме верујемо шта нас тишти, брине и плаши.

АКТИВНОСТ: КАЖИ СВОЈУ БРИГУ ОДРАСЛОЈ ОСОБИ!

Васпитач/ица показује слику Врећице брига и позива децу:

Хајде да опет погледамо нашу Врећицу брига и размислимо и научимо како да олакшамо овај терет.

Замислите да је јако, јако тешка Врећица брига!

Да пробамо да је подигнемо.

Васпитач/ица и деца покретима тела и мимиком показују колико је тешка Врећица брига (покушавају да вуку Врећицу, па стану, па опет...).

А како изгледа када нам је Врећица брига на леђима?

И сада васпитач/ица и деца покретима тела и мимиком показују (савијају леђа, мрште се, скупљају рамена, неко можда и падне на колена, па опет...).

Ух, колико смо се уморили од ове тешке Врећице брига!

Али, и поред умора, да видимо шта ми можемо да учинимо да Врећица брига буде лакша.

Да видимо које питање за нас има Патуљчица!

Којој одраслој особи дете верује и с њом се осећа угодно да би могло да прича и да онда има мање терета?

Деца наводе имена одраслих особа.

При сваком добијеном одговору од деце, васпитач/ица прецртава један камен (било коју бригу) из Врећице брига и каже:

Ову бригу вадимо напоље! Нема је више!

Током прикупљања одговора, побрине се да различити извори помоћи буду наведени: васпитач/ица, родитељ/старатељ, шира породица, дечија лекарка, и др.

Када је извађен један већи део брига, васпитач/ица позива децу:

Хајде да видимо колико је Врећица брига сада тешка!

О! Много је лакша!

И покретом и мимиком показује да је Врећица брига лакша.

Чини ми се да Патуљчици нешто није јасно. Има једно питање!

Ако кажем своју
бригу једној одраслој
особи, а ипак се
ништа не промени,
шта онда да радим?

Васпитач/ица пита децу:

Шта ви мислите?

Деца дају предлоге. Могу да кажу:

„Кажи и васпитач/ици и мами.“

„Кажи то неколико пута!“

Васпитач/ица упитно погледа у Патуљчицу.

Аха! Сада знам!

Ако се ништа не промени, важно је
да наставим да говорим још једној,
па другој, па трећој одраслој особи
и тако све док се нешто не
промени!

Тако уради и ти!

И наставља:

Ја верујем и да свако од вас може да помогне једно другом.

Шта мислите, како то можете да урадите?

Деца набрајају. Очекује се да ће предложити:

„да се играмо“, „да причамо“, „да га утешим“, „да је охрабрим“, „да каже некоме“, „да пођем са њом и заједно кажемо некоме одраслом“, и др.

Васпитач/ица каже:

Завршићемо данашње учење на следећи начин.

Позива децу, да прво уобичајеним тоном за њом изговарају:

„Ја сам дете и имам право да кажем и будем безбедно.“

Затим, најгласније и најгромогласније изговарају:

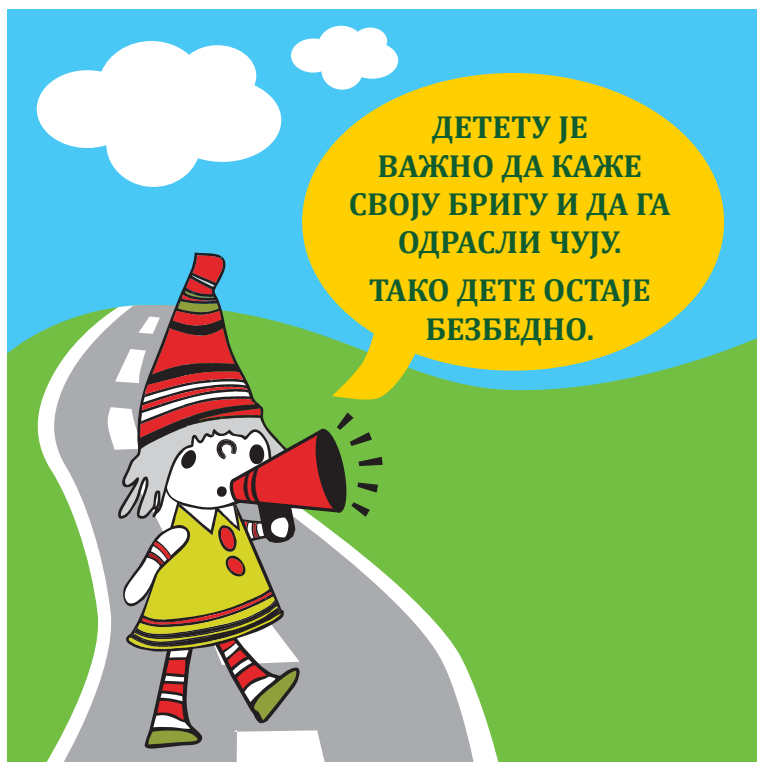
„Ми смо деца и имамо право да кажемо и будемо безбедни.“

На крају, васпитач/ица показује Слајд 15, захваљује се деци и похваљује их.

Подстиче децу да аплаудирају свом постигнућу.

Зато што сте одлично учествовали, ево и награде! То је сличица која ће да вас подсећа шта сте све до сада научили и важно је да је покажете свима код куће.

Васпитач/ица подели деци сличице (Прилог 4) и још једном им се захвали што су успешно учествовали.

ДЕСЕТИ СУСРЕТ

КВИЗ ИЛИ ОБНАВЉАЊЕ ШТА СМО НАУЧИЛИ

Добар дан, децо!

Васпитач/ица показује Слајд 16 и објашњава:

Овде смо Патуљчица и ја!

Слајд 17

Данас ћемо да обновимо све што смо до сада учили и научили.

Ако је неко нешто и заборавио, ништа страшно.

Подсетићемо се или ћемо сада научити.

АКТИВНОСТ: ПАТУЉЧИЦИН КВИЗ

Васпитач/ица најављује:

Да видимо која су то питања у Квизу која је смислила Патуљчица!

Слајд 18

Деца одговарају (Патуљчица има пет година, сналажљива је, несташна, и др.). Тамо где је потребно, васпитач/ица помаже у одговорима.

После сваког слајда, изрекне значајну похвалу деци за труд.

Слајд 19

Нека деца ће дати одговор. Нека ће застајкивати, бити неодлучна.

Васпитач/ица подсећа да смо разговарали зашто децу нешто може да тишти, када се осећају тужно, забринато и небезбедно.

Да ли се сећате да
смо научили да
бриге увек треба
рећи одраслој
особи којој
верујете?

Очекивано је да ће деца у глас рећи „Да!“ Васпитач/ица може рећи да их добро не чује, јер нису довољно гласни. Тиме ће их подстаћи да поново гласно потврде да бриге увек треба рећи одраслој особи којој дете верује.

Ко су одрасле особе
којима верујете да
можете да
испричате своју
бригу?

Васпитач/ица ће помоћи деци у навођењу различитих извора помоћи.

**БРАВО ЗА СВЕ ДО
САДА!**
ЈА ОДОХ МАЛО ДА СЕ
ОДМОРИМ,
А ВИ НАСТАВИТЕ СА
СВОЈОМ
ВАСПИТАЧИЦОМ.

Васпитач/ица најављује деци:

Ја ћу постављати питања и ако се слажете са оним што ћу рећи и мислите да је то ОК, подигните палац на горе.

Ако се не слажете и мислите да то што ћу рећи НИЈЕ ОК, покажите палац на доле.

То су наша правила и служе да покажете шта мислите.

Није важно шта ће друга деца да покажу палцем, најважније је шта ти мислиш.

И започиње са питањима:

1. Да ли је ОК да дете каже одраслој особи којој верује, ако се осећа тужно, забринато, уплашено и небезбедно?

Када деца покажу одговоре, васпитач/ица онда наброји које све то особе могу да буду.

2. Да ли је ОК да дете види или чује родитеље/старатеље да повређују једно друго?

Када деца покажу одговоре, васпитач/ица пита:

А како се зове ова врста насиља?

Деца могу да кажу да се ради о емоционалном насиљу или насиљу у породици и треба прихватити оба одговора.

Ако деца не одговоре, васпитач/ица сама именује вид насиља.

3. Да ли је ОК да неко деци намерно повређује њихово тело тако што их шутира, гризе, чупа им косу, тресе их или јако стеже да им остану модрице?

Када деца покажу одговоре, васпитач/ица пита:

А како се зове ова врста насиља?

Ако деца не одговоре, васпитач/ица сама именује да се ради о физичком насиљу.

4. Да ли је ОК да дете нема довољно хране да једе кад је гладно или одеће да му буде топло кад је зима?

Када деца покажу одговоре, васпитач/ица пита:

А како се зове ова врста насиља?

(име и презиме)

**УСПЕШНО УЧЕШЋЕ У КВИЗУ
„ВЕРУЈ УВЕК СВОМ УНУТРАШЊЕМ
ГЛАСИЋУ. ПОТРАЖИ ПОМОЋ.“**

(датум)

(потпис васпитачице/васпитача)

Ако деца не одговоре, васпитач/ица сама именује да се ради о занемаривању.

5. И ево, имамо још два питања! Следеће је:

Да ли је ОК да неко тражи од детета да додирује своје или туђе приватне делове тела?

Када деца покажу одговоре, васпитач/ица пита:

А како се зове ова врста насиља?

Ако деца не одговоре, васпитач/ица сама именује да се ради о сексуалном злостављању.

6. Да ли је ОК да нека деца називају другу децу погрдним именима и раде ствари због којих се та друга деца онда осећају тужно, забринато и небезбедно?

Када деца покажу одговоре, васпитач/ица пита:

А како се зове ова врста насиља?

Ако деца не одговоре, васпитач/ица сама именује да се ради о буллингу.

Затим, наставља:

А ако се све ово дешава преко фејсбука или мобилног телефона, како се зове та врста насиља?

Ако деца не одговоре, васпитач/ица сама именује да се ради о сајбер буллингу.

Васпитач/ица објављује да је Квиз завршен. Похваљује свако дете и каже:

Ево, Патуљчица се одмориле, вратила се и да видимо шта нам за крај поручује!

Слајд 23

Васпитач/ица охрабрује да деца на крају узвикују гласно:

НАСИЉЕ НИЈЕ ОК! И показују палац на доле.

ДЕТЕ НИКАД НИЈЕ КРИВО ЗА НАСИЉЕ. И показују палац на горе.

МИ ИМАМО ПРАВО ДА КАЖЕМО И БУДЕМО БЕЗБЕДНИ! И показују палац на горе.

Васпитач/ица заокружује сусрет тако што обрадује децу тиме што каже да је за свакога припремила плакету за успешно учешће у квизу.

Плакета (погледати изглед ниже у наставку) је и потписана од стране васпитачице.

Охрабрује децу да се код куће похвале својим успехом.

Васпитач/ица подели деци плакете и још једном им се захвали што су успешно учествовали.

ТРЕЋИ ДЕО

ЈЕДНАНАЕСТИ СУСРЕТ

Васпитач/ица најављује да ће данас и у следећих 4 сусрета (укупно 5), причати о једној посебно важној бризи из Врећице брига, а која се зове „**сексуално насиље**“.

Показује Слајд 7 (појам сексуалног насиља) и читањем наглас подсећа на његов садржај.

Неко може да дете натера, да од њега тражи или га награди, да уради нешто са својим телом што га срами, плаши, брине.

Или да га натера да то уради неком другом.

То може да буде:

- додиривање по приватним деловима тела
- да показују своје приватне делове тела
- да мора да гледа приватне делове тела друге особе
- љубљење у уста језиком или по приватним деловима тела.

Неко може да детету показује „чудне ствари“ од којих се дете стиђи, осећа лоше и збуњено и плаши се.

То може да ради тако што показује филмове или слике, књиге или часописе, на телевизији или на мобилном телефону.

► **ТО СЕ ЗОВЕ СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ.**

Затим каже:

Најбољи и најсигурнији начин да заједно озбиљно причамо о овој бризи, јесте да договоримо правила. Ја предлажем следећа, а ако ви будете имали још нека, записаћемо и њих.

На хамер папиру, васпитач/ица бележи правила.

1. **Да свако има исту шансу да може да говори.**
2. **Да свако сваког слуша пажљиво и поштује мишљење других.**
3. **Да је свако пажљив и брижан према другоме.**

Ако деца имају своје додатне предлоге, васпитач/ица их размотри и узима само оне који доносе сигурност за рад. У формулисању предлога им помаже и води рачуна да се предлози не понављају. Процес траје максимално 5 минута.

Ако деца немају предлоге, није потребно инсистирати и развијати дискусију о томе.

Васпитач/ица наглашава, да ако се неко у било ком тренутку током ових 5 сусрета осећа неугодно - да јој каже. То не мора да уради пред свима, него насамом, само њој да каже.

АКТИВНОСТ: УПОЗНАЈТЕ КИКА

Васпитач/ица приказује Слајд 24.

Слајд 24

Сада ћете погледати један спот и у њему ћете се упознати са КИКОМ.

Васпитач/ица приказује спот „КИКО и Рука“ (30 сек.).

Потребно је да то учини 2 пута за редом, како би деца са више пажње испратила садржај.

Васпитач/ица пред оба приказивања проверава да ли су деца спремна (фокусирана) и најављује да ће поновити баш зато да бисмо добро упознали КИКА.

Следи кратак разговор.

Како вам се свиђа КИКО?

Шта мислите, да ли је КИКО девојчица или дечак?

Очекивано је да ће неко одговорити да је девојчица, а неко да је дечак. Ако дете, на пример, каже: „Како може да буде девојчица, кад је КИКО мушко име?“, васпитач/ица одговара:

Ја знам и девојчице којима неко ко их воли тепа „Кико моја“.

Шта је оно што нам је КИКО поручио у споту?

Очекивано је да деца кажу да није дозволио и да се јако наљутио када је Рука хтела да га дира испод гаћица.

Ако деца не одговоре, васпитач/ица каже:

Кико није дозволио да га Рука дира по приватним деловима тела.

То је КИКО назвао ПРАВИЛО ДОЊЕГ ВЕША.

Понавља шта су приватни делови тела о чему се учило током 3. сусрета и још једном прикаже спот.

Мислим да је Патуљчица јако нестрпљива. Жели нешто ново да нам најави!

Слајд 25

Васпитач/ица приказује филм „КИКО и Рука“ (4 мин.). Кад су филм погледали, објасни деци да је филм направила предшколска група при ОШ „Ђура Даничић“ из Београда, јер су јако заволели КИКА и пуно научили од њега.

Разговара са децом о утисцима, шта им се највише свидело.

Очекивано је да деца говоре о томе што КИКО није дозволио да га Рука дира по приватним деловима тела и да је добио поруку да, ако се тако нешто деси, то не сме да таји и да обавезно каже некоме.

Ако о томе не буду говорили, васпитач/ица ће тај садржај и поруку нагласити тако што ће рећи:

Мени се највише свиђа...

Деца ће, наравно, говорити и о томе што КИКО уме да свира, о колачима, и др. и важно је да васпитач/ица похвали сваки одговор.

Васпитач/ица наставља разговор о томе шта им се није свидело.

Очекивано је да деца кажу да им се није свидело што је Рука хтела да додирује КИКА испод гаћица. Ако деца не буду о томе говорила, васпитач/ица пита:

Да ли је ОК да Рука додирне КИКА испод гаћица?

Позива их да одговоре палцем на горе (ОК) или палцем на доле (НИЈЕ ОК).

Очекивано је да деца кажу да НИЈЕ ОК и васпитач/ица позива:

*Хајде да завршимо данашњи дан громогласном поруком коју смо већ научили: **НАСИЉЕ НИКАД НИЈЕ ОК!***
(узвикују најгласније што могу уз палац на доле)

На крају дана, кад родитељ/старатељ дође по дете, васпитач/ица их упућује:

Ево, овде можете да погледате шта смо данас научили (и предаје им информацију на папиру која садржи линкове до спота и филма „КИКО и Рука“).

КИКО И РУКА! ПОГЛЕДАЈТЕ ОВДЕ.

КИКО СПОТ (30 сек.)

incesttraumacentar.org.rs/kikospot.mp4

КИКО ФИЛМ (4 мин.)

incesttraumacentar.org.rs/kikofilm.mp4

ДВАНАЕСТИ СУСРЕТ

Васпитач/ица започиње обнављањем шта су деца научила током претходног сусрета.

Хајде да још једном погледамо КИКА!

Приказује спот „КИКО и Рука“ (30 сек.).

АКТИВНОСТ: ДОБРЕ И ЛОШЕ ТАЈНЕ

Васпитач/ица најављује:

Данас ћемо да причамо о тајнама. Играћемо се и учити.

Игра се зове: Питалице ОК – НИЈЕ ОК.

Правила већ знамо. Ако је ОК, палац подижемо на на горе. Ако НИЈЕ ОК, палац је окренут на доле.

Патуљчица је забележила једну реченицу коју одрасли могу да кажу деци, а нека деца су је можда већ чула.

Неко каже детету:
Ово је само наша тајна.
Чувај је и немој ником да
кажеш.

Васпитач/ица упућује децу:

Сад пажљиво размислите.

Док чуваш ту тајну, ако се осећаш:

срећно, весело, све игра у теби од радости, узбуђено и нестрпљиво од среће, једва чекаш да се открије,

онда је то ОК за тебе, јер је тајна добра.

Док чуваш ту тајну, ако се осећаш:

забринуто, тужно, уплашено, збуњено, у теби је немир, дрхтиш од страха да се не открије,

онда то за тебе НИЈЕ ОК, јер је тајна лоша.

То како се осећаш, то је твој УНУТРАШЊИ ГЛАСИЋ који је истинит.

СЛУШАЈ ГА ПАЖЉИВО И ВЕРУЈ УВЕК СВОМ УНУТРАШЊЕМ ГЛАСИЋУ!

Дакле, да поновимо.

Неко каже детету:

Ово је само наша тајна. Чувај је и немој ником да кажеш.

Када деца покажу одговоре, васпитач/ица прво започиње разговор са оном децом која су подигла палац на горе.

Пита свако дете да каже која је то тајна о којој је размишљало и уз сваку тајну коју деца кажу, објашњава зашто је та тајна добра.

Неке тајне које могу да понуде деца:

- рођендански поклон
- журка изненађења
- мама ће родити бебу
- изненађење где ће ићи на летовање/зимовање
- тајна другарице/друга
- тајна у породици.

Важно је да васпитач/ица посебно обрати пажњу на последње две могућности: тајна другарице/друга и тајна у породици.

Наглашава:

Ове две последње тајне могу да буду добре ако се, док их чуваш, осећаш лепо, срећно, лице ти се смејући кад помислиш на ту тајну и једва чекаш да је некеме испричаш.

Лоша тајна је, ако се, док је чуваш и мислиш на њу, осећаш тужно, забринато и стрепиш шта ће бити ако се открије и да ли ће на тебе бити љута особа која ти је рекла да чуваш ту тајну.

Сада да видимо ко држи палац на доле.

Неке тајне које могу да понуде деца:

- неко повређује дете
- неко додирује дете
- неко занемарује дете
- било која тајна која дете чини да се дете осећа уплашено, забринато и небезбедно.

Неопходно је да васпитач/ица током своје припреме за овај сусрет за потребе овог сегмента консултује дефиниције емоционалног, физичког и сексуалног насиља, насиља у породици, занемаривања и булингa.

Када је у питању „било која тајна која чини да се дете осећа уплашено, забринато и небезбедно“, постоји могућност да у породици постоји проблем алкохолизма, наркоманије, болести у породици, криминала, и др.

Деца у одговорима могу да буду неодлучна. Објашњавањем чиме да се воде када размишљају да ли је тајна добра или лоша, васпитач/ица постиже да деца спознају за себе о каквој се тајни ради и шаље им поруку да не морају у овом тренутку да се отворено у групи изјасне.

Такође, васпитач/ица подсећа да свако дете које је неодлучно да ли се ради о доброј или лошој тајни, увек може да јој се насамо обрати.

Данас смо научили да постоје добре тајне и лоше тајне.

Са добрим тајнама се осећамо лепо и све игра у нама од радости. Оне трају кратко. Имају почетак и крај. У једном тренутку се чује за њих и сви се онда обрадујемо.

Са лошим тајнама се осећамо лоше, уплашено, тужно, небезбедно. За такве тајне неко нам каже „немој никада никоме да кажеш“ или прети детету да не сме да исприча и онда дете такву тајну јако дуго чува.

И још нешто што је јако важно! Чак и ако та тајна чини ту особу срећном, а дете ту особу познаје, воли је и верује јој – то никако није добра тајна, то је увек лоша тајна.

Лоше тајне су бриге из Врећице брига.

Ево, Патуљчица ће да нас подсети шта смо научили: шта треба да радимо да олакшамо Врећицу брига?

Сва деца имају право да:

- ▶ кажу и покажу своју бригу и да то одрасли чују и виде
- ▶ буду безбедна
- ▶ добију помоћ кад им је потребна.

Васпитач/ица на крају још једном охрабри децу:

УВЕК СЛУШАЈТЕ СВОЈ УНУТРАШЊИ ГЛАСИЋ И ВЕРУЈТЕ МУ!

ТРИНАЕСТИ СУСРЕТ

Васпитач/ица на почетку овог сусрета обнавља са децом шта су добре, а шта лоше тајне, шта су приватни делови тела, и каже:

КИКО опет хоће данас да нас поздрави!

Васпитач/ица приказује спот „КИКО и Рука“ (30 сек.).

АКТИВНОСТ: ДОБРИ И ЛОШИ ДОДИРИ

А знам да је Патуљчица припремила ново питање за нашу игру: Питалице ОК – НИЈЕ ОК.

Правила знамо, а да погледамо које је то питање!

Значи, ако је ОК, палац подижемо на горе. Ако НИЈЕ ОК, палац је на доле.

Неко посматра или
додирује дете, а дете то
не жели.

Као помоћ деци да одлуче да ли је ова ситуација ОК или НИЈЕ ОК, васпитач/ица их охрабрује да размисле о разлозима зашто би неко додиривао дете, а да оно то не жели.

Ситуације које деца могу да понуде, а да су ОК:

- малој деци може да затреба помоћ да се окупају или обуку, на пример, да се промени пелена; дете је угануло руку или ногу;
- родитељ/старатељ или васпитач/ица могу да посматрају децу да се увере да су безбедни док се играју;
- деца могу да имају неку повреду или се разболе, па морају да иду лекару;
- деца могу да се осећају угодно, да се купају или облаче пред другима: брчкање у кади или базену, облаче се или пресвлаче да би обукли омиљену гардеробу (а одрасле питају за савет);
- постоји неки здравствени проблем детета и члан породице мора да додирује дете;

За последњу понуђену ситуацију, важно је да васпитач/ица **објасни** који додир су добри додир, а који нису.

Ситуације које деца могу да понуде, а да нису ОК:

- ако је неко непозната особа;
- тело детета припада детету;
- неко додирује дете по приватним деловима тела без здравственог разлога и без присуства одрасле особе којој дете верује;
- додир који повређује тело детета, боли га тело;

За претпоследњу понуђену ситуацију, неопходно је да васпитач/ица одмах именује да се ради о физичком насиљу.

За последњу, неопходно је да одмах именује да се ради о сексуалном насиљу.

Васпитач/ица се на крају обраћа деци:

Постоје добри и лоши додир.

Добри додир чине да се осећаш срећно, весело, поштовано, сигурно, важно.

Лоши додири чине да се осећаш тужно, уплашено, несрећно, забринуто, небезбедно.

И ево, Патуљчица нам стално понавља шта дете може да уради ако се нађе у некој од ситуација о којима смо данас причали!

Показује **Слајд 1.**

Сва деца имају право да:

- ▶ кажу и покажу своју бригу и да то одрасли чују и виде
- ▶ буду безбедна
- ▶ добију помоћ кад им је потребна.

Васпитач/ица заокружује сусрет:

Данас ћемо да завршимо дан једном песмицом!

Показује Слајд 28 на којем се налази песмица „Моје тело припада мени“

Слајд 28

МОЈЕ ТЕЛО
ПРИПАДА МЕНИ
НИЈЕ ТВОЈЕ.
ОД ГЛАВЕ ДО ПЕТЕ
ТРАЖИМ ДА МЕ
ПОШТУЈЕТЕ.

Васпитач/ица прочита текст песме и позове децу да сви заједно, у глас, понове. Сваки наредни пут кад понове, подстиче их да то буде најгласније што могу.

ЧЕТРНАЕСТИ СУСРЕТ

Васпитач/ица обавештава децу да је ово претпоследњи сусрет, а да ће последњи посебно припремити тако што ће направити приредбу за родитеље и другу децу из вртића када ће показати шта су све научили.

Следи кратко обнављање шта су научили о добрим и лошим тајнама и добрим и лошим додирима.

Затим:

Хајде да започнемо песмицом „МОЈЕ ТЕЛО ПРИПАДА МЕНИ“!

АКТИВНОСТ: ОК - НИЈЕ ОК ПОЉУБАЦ

А данас, чини ми се, Патуљчица предлаже још једно питање о којем ћемо да размислимо када је нешто ОК, а када НИЈЕ ОК.

Васпитач/ица приказује Слајд 29.

Слајд 29

Правила знамо. Ако је ОК, палац подижемо на горе. Ако НИЈЕ ОК, палац је окренут на доле.

У првом тренутку, деца ће углавном да бирају да је наведена ситуација ОК.

Васпитач/ица каже:

Хајде да поновимо шта смо оно научили!

Треба да одговоримо да ли је нешто ОК или НИЈЕ ОК.

У овом случају, причамо о томе то како се дете осећа кад добије тај пољубац.

Да ли је срећно, безбрижно, мирно пред спавање?

Или се осећа уплашено, збуњено, узнемирено, неугодно му је?

Полако, сад размислите.

Опет прочита реченицу: *Члан породице пољуби дете за лаку ноћ.*

Деца показују одговоре у складу са правилима.

Ситуације које могу да понуде деца као ОК:

- то је члан породице
- то је само пољубац
- онда се дете осећа срећно и безбрижно
- ако је пољубац у косу или нос
- ако пољуби дете у уста, али брзо и кратко

Васпитач/ица наглашава да без обзира да ли је то члан породице, пољубац је ОК у зависности где члан породице пољуби дете, како га пољуби, а увек је најважније како се дете осећа у том тренутку.

Увек је важно да дете слуша свој унутрашњи гласић и да верује унутрашњем гласићу.

Ситуације које деца могу да наведу да НИСУ ОК:

- ако је члан породице нов у фамилији или га дете довољно не познаје
- члан породице је познат детету, али чини да се дете осећа неугодно
- зависи где је пољубац на телу, по приватним деловима тела
- зависи какав је пољубац, у уста језиком
- ако ти другарица/друг остаје код тебе да спава, а твој члан породице те пољуби за лаку ноћ пред њом/њим:
 - а) да ли те је „блам“ као да си ти сад мала/мали
 - б) или ти је непријатно где и како те је пољубио

Ако деца не помену све ситуације које су овде наведене, васпитач/ица треба обавезно да наведе прве две ситуације.

Упућује децу да кад се нађу у овим ситуацијама, ОК је да члан породице само пожели „лаку ноћ“ или дланом о длан „баци коску“ као поздрав.

Ако дође у посету тетка, баба, ујак или неки други члан породице и крене да те џмаче по целом лицу, у главу, љуби руку, грли, стеже – имаш право, иако то ту особу чини срећном, а теби се не свиђа у том тренутку, да се измигољиш и макнеш или кажеш „извини, али ја не бих да ме љубиш“.

Овим учи децу да успостављају и бране своје личне границе. Довољно је да пољубац или додир не пријају и дете треба да научи да то каже и покаже.

А сада, ево, Патуљчица је све ово слушала и нестрпљиво има нешто да нам поручи!

Ако је пољубац од члана породице којем дете верује, воли га и после тог пољупца се дете осећа добро, срећно, безбедно и безбрижно, и весело свима прича о томе – онда је то **ОК пољубац**.

Ако се од тог пољупца дете осећа неугодно, збуњено или не жели пољубац без обзира од кога је – онда **тај пољубац НИЈЕ ОК**.

Васпитач/ица прочита шта Патуљчица поручује.

На крају, каже:

Патуљчица опет хоће нешто да нам поручи! Ја мислим да ће то бити шта ако се неко нађе у оваквој ситуацији.

Приказује **Слајд 1**

Сва деца имају право да:

- ▶ кажу и покажу своју бригу и да то одрасли чују и виде
- ▶ буду безбедна
- ▶ добију помоћ кад им је потребна.

Васпитач/ица чита шта пише на Слајду и позива децу да понављају за њом.

Зато што сте вредно и напорно радили свих ових недеља, следи и награда!

Унапред је припремила целокупан КИКО материјал (Прилог 1) и дели сваком детету уз похвалу за њен/његов труд.

Подсећа да је следећи пут последњи сусрет и да ће он бити као приредба коју ће у међувремену заједно да припреме. На том сусрету ће показати родитељима и другој деци из вртића шта су научили.

ПЕТНАЕСТИ СУСРЕТ

АКТИВНОСТ: ПРОСЛАВА НАШИХ ЗНАЊА

Васпитач/ица овај сусрет организује у форми приредбе за родитеље и другу децу из вртића. Ово је прилика да деца покажу шта су научила.

Сажетак наученог се може приказати путем:

- питања из Квиза „ВЕРУЈ УВЕК СВОМ УНУТРАШЊЕМ ГЛАСИЋУ. ПОТРАЖИ ПОМОЋ.“
- Слајдова:
 - а) Насиље НИЈЕ ОК (Слајд 8)
 - б) Дете никад није криво за насиље (Слајд 9)
 - в) Громогласне поруке из седмог сусрета:
„Ја сам дете и имам право да кажем и будем безбедно.“
 - „Ми смо деца и имамо право да кажемо и будемо безбедни.“
 - г) Песмица „МОЈЕ ТЕЛО ПРИПАДА МЕНИ“
 - д) „КИКО и Рука“ спот (30 сек.) и филм (4 мин.)
 - е) Громогласна порука из десетог сусрета:

То како се осећаш, то је твој УНУТРАШЊИ ГЛАСИЋ који је истинит.

СЛУШАЈ ГА ПАЖЉИВО И ВЕРУЈ УВЕК СВОМ УНУТРАШЊЕМ ГЛАСИЋУ!

За крај

По завршетку Програма „УВЕК ВЕРУЈ СВОМ УНУТРАШЊЕМ ГЛАСИЋУ. ПОТРАЖИ ПОМОЋ“, препорука је да васпитач/ица током три 20-оминутна сусрета деци чита сликовницу против сексуалног насиља „Плашим се оног господина“ (Прилог 2). Током свих сусрета, детаљно с децом разговара и одговара на њихова питања.

Литература:

1. Sanders van der Doef met illustraties van Marian Latour “Ik vind jou lief”; Een informatief prentenboek voor peuters en kleuters; In samenwerking met de Rutgers Stichting (1997);
2. Child Sexual Abuse Prevention Curriculum: Kindergarten – Grade 12; Incl. Parents’ Guide and Teachers’ Guide; Mary A. Lentz (2003-2004);
3. Safer Smarter Kids: Kindergarten Curriculum; Lauren’s Kids (2016);

ПРИЛОГ 1:

Комплет од 6 разгледница који носи назив
„Шта је то насиље и како да се одбраним од њега?“

ШТА ЈЕ ТО НАСИЉЕ И КАКО ДА СЕ ОДБАРАНИМ ОД ЊЕГА?

1

НЕКАДА СЕ НЕКА ОДРАСПА И СТАРИЈА ОД ТЕБЕ ОСОБА ПРЕРУШИ У ЉУБАЗНОСТ КОЈА ТО У СТВАРИ НИЈЕ.

У СЕБИ СЕ БОРИШ СА РАЗЛИЧИТИМ ОСЕЋАЊИМА И ПРИЖЕЉУЈЕШ ДА СЕ ПОЈАВИ НЕКО КО БИ ТЕ САСЛУШАО КАКО TI JE И РАЗУМЕО ТВОЈУ ЗБУЊЕНОСТ

2

ПОКУШАЈ ДА ТЕ ПРИДОВИЈЕ ТАКО ШТО TI ДАЈЕ ПОКЛОНЕ И ПОКАЖЕ РАЗНЕ ПРИВАДНЕ СТВАРИ, А ТИНО ТЕ НЕ ПИТА ДА ЛИ СЕ ОСЕЋАШ У ТОМЕ ПРИЈАТНО И ВАШ ТО ЖЕЛИШ.

3

КАКО ВРЕМЕ ПРОЛАЗИ, СВЕ TI JE ТЕЖЕ, АЛИ ОДЛУЧУЈЕШ ДА ПАЖЉИВО ПРОНАЂЕШ ЈЕДНУ ОДРАСПУ ОСОБУ КОЈОЈ ВЕРУЈЕШ И СВЕ ЈОЈ ИСПРИЧАШ.

4

КАД ХОРЕШ ДА ТОЈ ОСОБИ КАЖЕШ ДА TI JE НЕПРИЈАТНО И ШТА TI СМЕТА, ОНА - ХОООП! - ПРЕТВОРИ СЕ У НАДБОТРУДНИЈУ И НАЈОДАНИЈУ ОСОБУ.

5

САДА СИ МНОГО ЈАЧЕ ДЕТЕ КОЈЕ JE УСПЕЛО ДА ПОВЕДИ ОПАСНОСТ И МОГУЋИ НЕПРИЈАТАН ДОСАЂАЈ (НАСИЉЕ).

ПРИЛОГ 2:

Материјал за децу и родитеље/старатеље
„КИКО И РУКА“

Кико разгледница

Council of Europe campaign
to stop sexual violence
against children

Једно
од петоро

Кампања Савета Европе
да се заустави сексуално насиље
над децом

Приближно **ЈЕДНО** од **ПЕТОРО** деце жртва је сексуалног злостављања.

Илустрација: Punga - © Савет Европе - SER

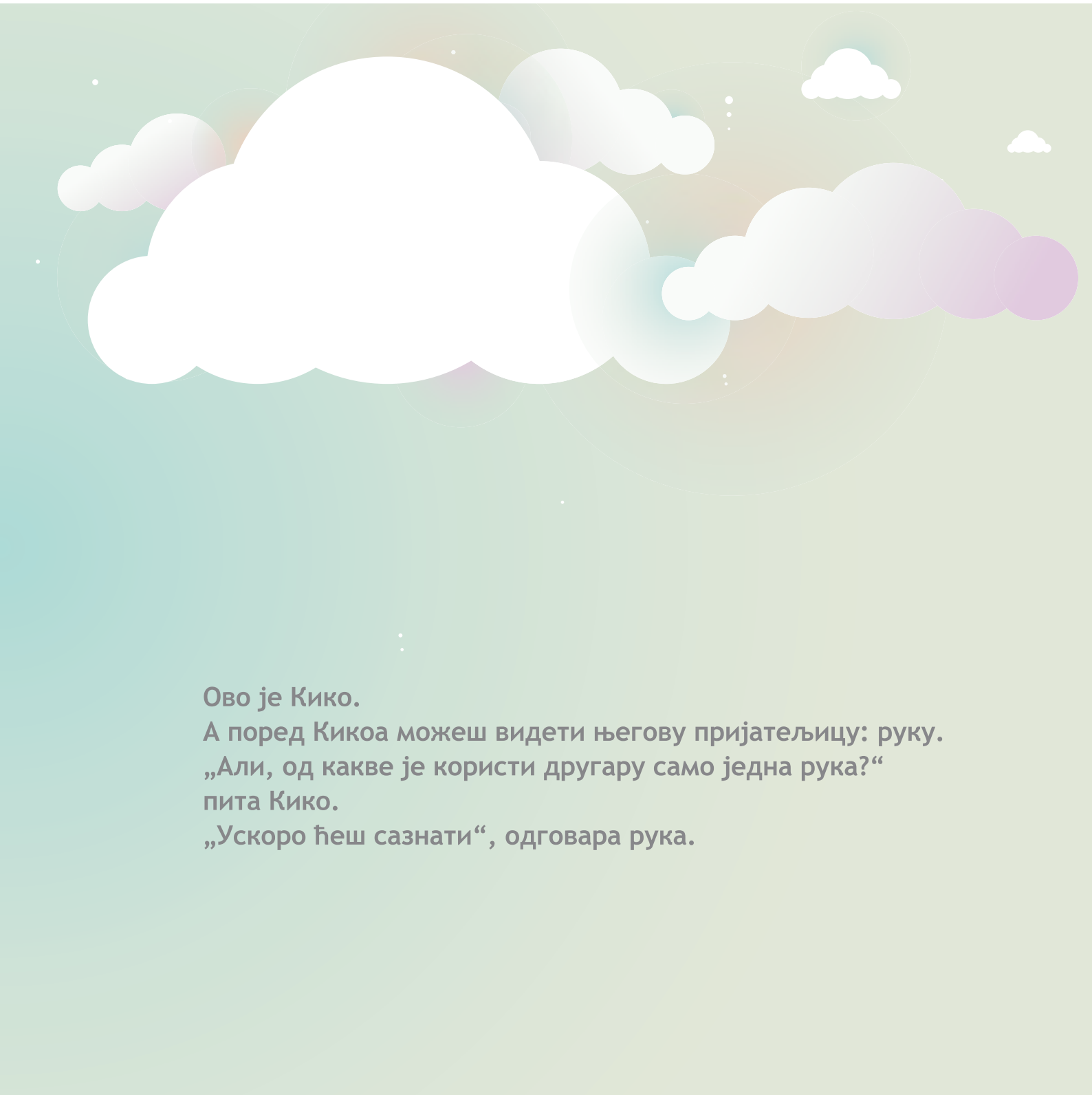
КИКО И РУКА

КИКО И РУКА

Ово је Кико.

А поред Кикоа можеш видети његову пријатељицу: руку.

„Али, од какве је користи другару само једна рука?“
пита Кико.

„Ускоро ћеш сазнати“, одговара рука.

„Ћао, руко! Желео бих да летим,
али немам крила“, каже Кико.

„Без бриге, Кико“, каже рука.
„Ја ћу бити твој авион. „Можеш да
се попнеш, одмах полећем.“

ФИИИИЈУУУ, одлази авион.

„Ћао, руко! Моје ноге хоће да плешу, али немам никакву музику“, каже Кико.

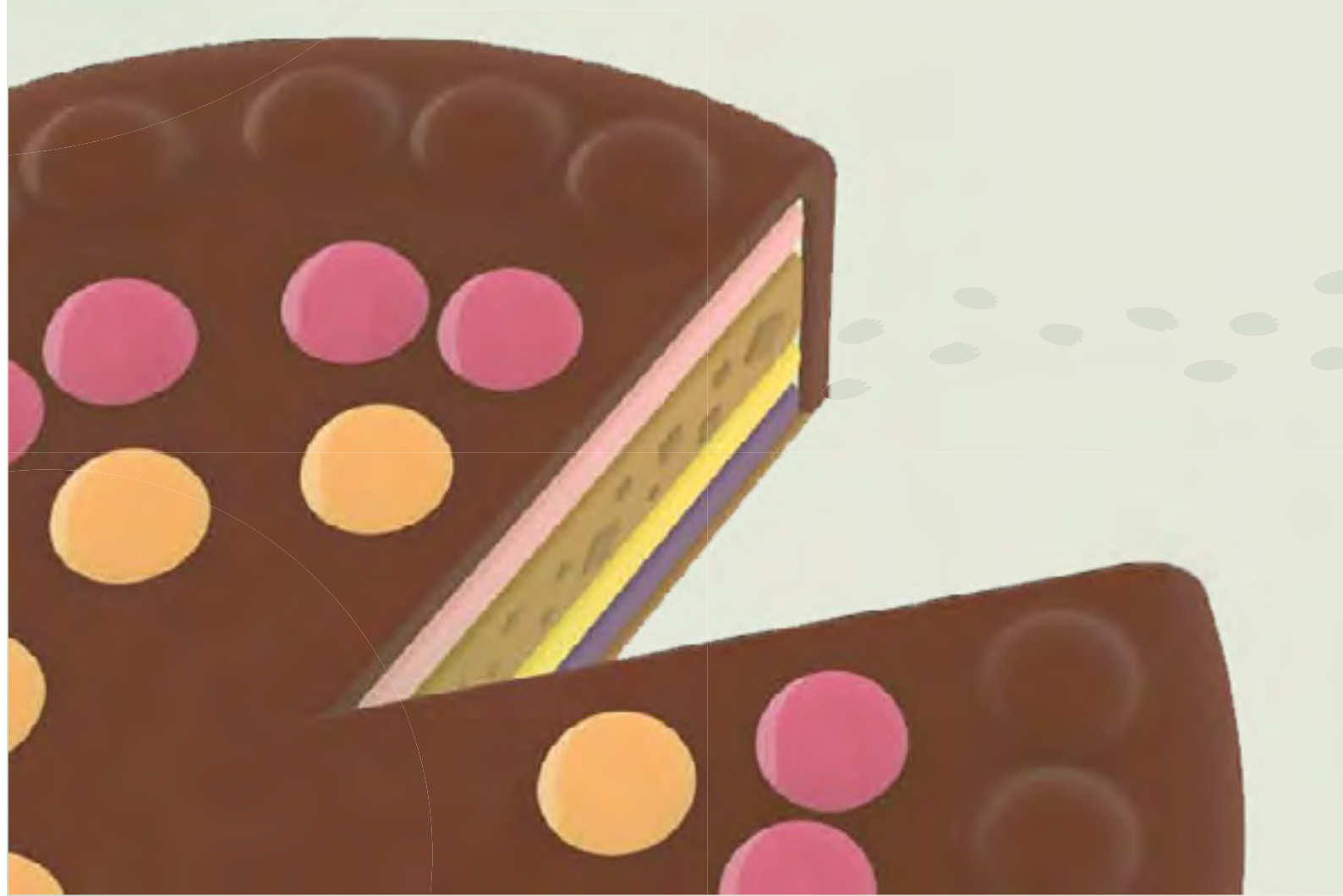
„Буди без бриге Кико“, каже рука.

„Ја ћу бити твој музичар. Имам клавир, а под мојим прстима дирке просто пропевају.“

ПЛИНГ, ПЛОНГ, ПЛИНГ, свируцка клавир.

„Ћао, руко! Желим нешто укусно да чалабрцнем,
али не знам шта“, каже Кико.

„Буди без бриге, Кико. Ја ћу бити твоја мала пекарка“, каже рука. „Желиш ли питу од јабуке, чоколадну тарту, тарту од слатког корена или банана тарту?“

„Желим чоколадну тарту од јабуке, слатког корена и банане!“ виче Кико.

„ЊАМ, ЊАМ, ЊАМ.“

„Ћао, руко! Желим да се играм шуге, али не могу сам!“ каже Кико.

„Буди без бриге, Кико. „Ја ћу се играти с тобом“, каже рука.

„Могу ли да ти додирнем косу?“ пита рука.

„Да, наравно да можеш“, каже Кико.

„Могу ли да ти додирнем нос?“ пита рука.

„Да, можеш“, каже Кико.

„Могу ли да ти додирнем руку?“ пита рука.

„Да, можеш“, каже Кико.

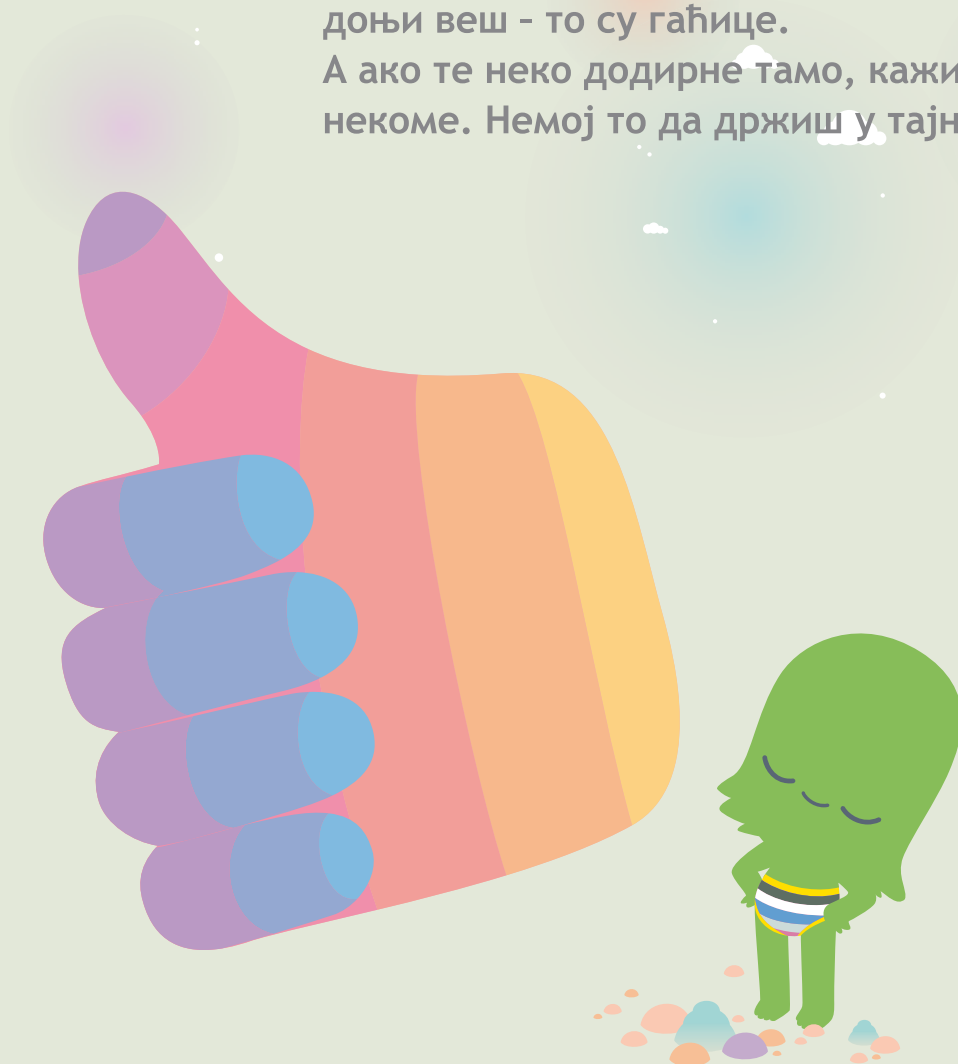

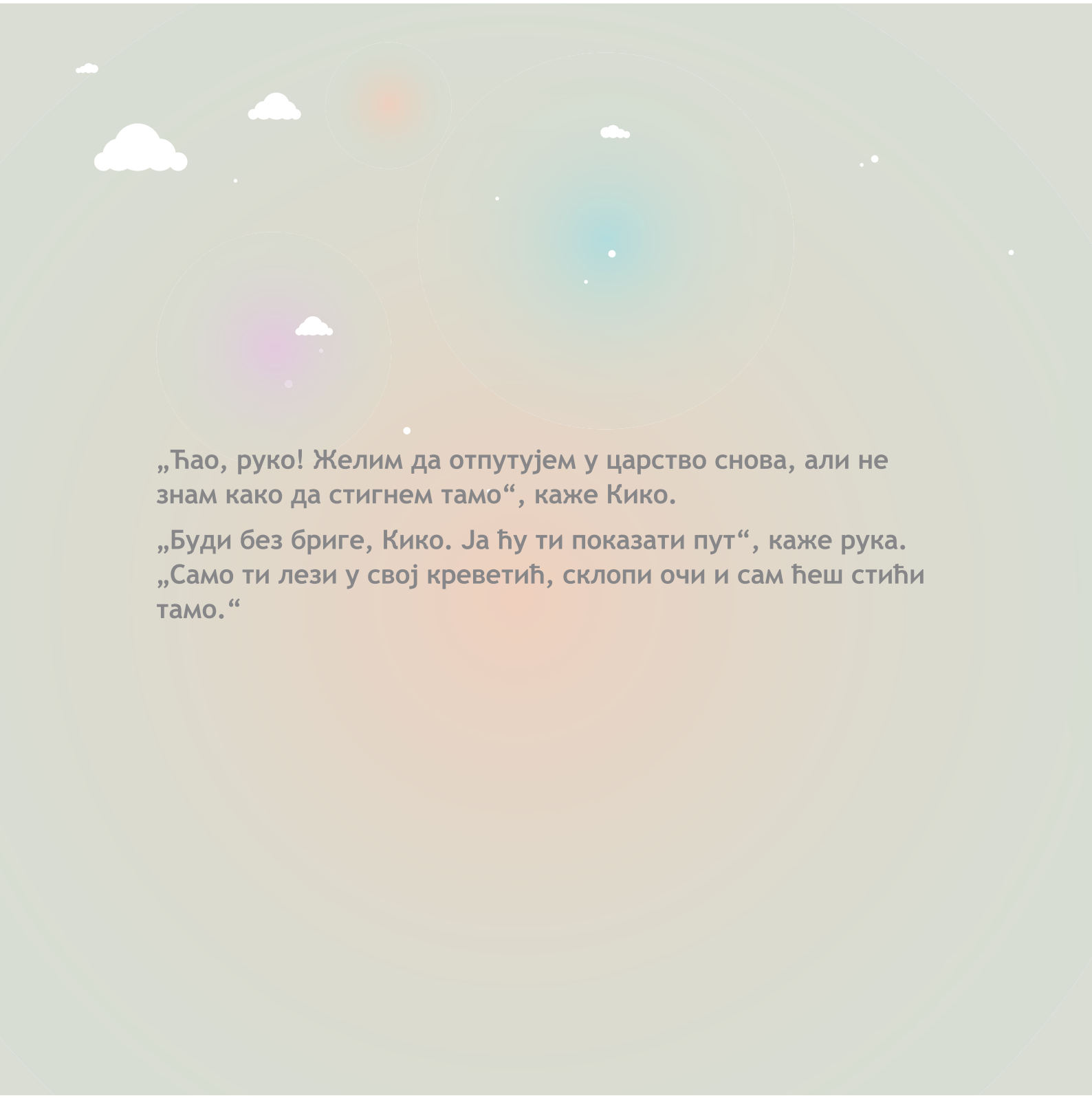
„А могу ли да те додирнем
испод гаћица?“ пита рука.

„НЕ !“ виче Кико.
„НЕ МОЖЕШ!“

„Врло добро, Кико“, каже рука.
“Нико не сме да те додирује испод
гаћица. То је Правило доњег веша, а
доњи веш - то су гаћице.
А ако те неко додирне тамо, кажи то
некоме. Немој то да држиш у тајности.“

„Ћао, руко! Желим да отпућујем у царство снова, али не знам како да стигнем тамо“, каже Кико.

„Буди без бриге, Кико. Ја ћу ти показати пут“, каже рука.
„Само ти лези у свој креветић, склопи очи и сам ћеш стићи тамо.“

ЗЗЗЗЗЗЗЗЗЗЗЗ, Кико спава.

Приближно једно од петоро деце жртва је сексуалног злостављања. Ову књигу произвео је Савет Европе у оквиру своје акције спречавања сексуалног насиља над децом под називом „ЈЕДНО од ПЕТОРО“.

Council of Europe campaign
to stop sexual violence
against children

Кампања **Савета Европе**
да се **заустави сексуално насиље**
над децом

**Једно
од петоро**

www.coe.int/oneinfive

© 2012 Сва права задржана - SER

Концепт: Grey Amsterdam

Производња: Not to scale

Илустрације: Punga

Захваљујемо се Рикију Шреверу и и Манон Сикел

www.incesttraumacentar.org.rs

Једно
од петоро

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

У овој књизи деци је објашњено Правило доњег веша. Можете је прочитати својој деци како би могла да науче разлику између додиривања које је у реду и оног које је недопустиво.

Ако желите да сазнате више о овој теми, посетите www.kikopravila.org

НАУЧИТЕ СВОЈЕ ДЕТЕ ПРАВИЛО ДОЊЕГ ВЕША
www.kikopravila.org

Научите своје дете Правило доњег веша.

Приближно једно од петоро деце жртва је сексуалног злостављања. Можете спречити да се то деси вашем детету. Научите своје дете Правило доњег веша.

Правило доњег веша

Правило доњег веша је једноставно упутство које родитељима треба да помогне да објасне деци где друге особе не смеју да покушавају да их додирну, како да реагују и где да потраже помоћ. Шта је то Правило доњег веша? Оно је једноставно: друге особе не смеју да додирују децу по деловима тела који су обично покривени доњим вешом. Исто тако, не треба да додирују друге особе по тим деловима тела. Ова књига такође помаже да се деци објасни да њихово тело припада њима, да постоје добре и лоше тајне и добро и лоше додиривање.

Како научити децу Правило доњег веша?

Правило доњег веша је осмишљено како би се родитељима и старатељима помогло да започну разговор са својом децом. То може бити веома ефикасан инструмент за спречавање сексуалног злостављања. Правило доњег веша има 5 битних аспеката.

1. Твоје тело припада теби

Деца треба да науче да њихово тело припада њима и да нико не сме да га додирује без њихове дозволе. Отворена и непосредна комуникација о сексуалности и „интимним деловима тела“ на раном узрасту, уз коришћење правилних назива за гениталије и друге делове тела, помоћи ће деци да схвате шта није дозвољено. Деца имају право да одбију пољубац или додир, чак и од особе коју воле. Децу треба научити да одмах и одлучно кажу „не“ неприхватљивом физичком додиру, да побегну из небезбедних ситуација и да одраслој особи у коју имају поверења испричају шта им се десило. Важно је нагласити да деца треба да истрају све док неко озбиљно не схвати њихов проблем.

У овој књизи, рука од Кикоа увек тражи дозволу пре него што ће га додирнути. Кико даје дозволу. Када рука жели да дотакне Кикоа испод доњег веша, Кико каже: „Не!“. Родитељи или старатељи могли би да искористе овај сегмент књиге да објасне деци да у било ком тренутку имају право да кажу „не“.

2. Добар додир - лош додир

Деца не препознају увек прихватљиво и неприхватљиво додиривање. Реците деци да није у реду ако неко посматра или додирује интимне делове њиховог тела или од њих тражи да погледају или додирују интимне делове тела других особа. Правило доњег веша помаже им да препознају очигледну границу лаку за памћење: доњи веш. Оно такође помаже одраслима да започну разговор са децом. Ако деца нису сигурна да ли је понашање неке особе прихватљиво, проверите да ли знају да затраже помоћ од одрасле особе којој верују.

У овој књизи, Кико не допушта да га додирују по деловима тела који се налазе испод доњег веша. Родитељи могу да објасне да неки одрасли (као што су неговатељи, родитељи или лекари) морају да додирују децу, али децу треба подстицати да кажу „не“ ако се због неке ситуације осећају непријатно.

3. Добре тајне - лоше тајне

Тајновитост је главна тактика сексуалних злостављача. Зато је важно научити дете да разликује добру од лоше тајне, као и створити климу поверења. Свака тајна због које су деца забринута, плашљива или тужна или због које се осећају непријатно није добра и не треба је чувати; треба је открити поузданој одраслој особи (родитељу, наставнику, полицајцу, лекару).

У овој књизи, рука подстиче Кикоа да каже да ли неко жели да га додирне на било какав неприкладан начин. Овај сегмент књиге може се употребити за разговор о разлици између добре тајне (као што је изненађење за слављеника) и лоше тајне (нешто што због чега је дете тужно и узнемирено). Родитељи треба да подстичу децу да с њима поделе лоше тајне.

4. Превенција и заштита одговорност су одраслих

Када су деца злостављана, она осећају стид, кривицу и страх. Одрасли би требало да избегавају стварање табуа везаних за сексуалност и требало би да се постарају да деца знају коме да се обрате ако су забринута, узнемирена или тужна. Деца могу осетити да нешто није у реду. Одрасли треба да обраћају пажњу и буду отворени за њихова осећања и понашање. Може постојати мноштво разлога због којих дете одбија контакт са другом одраслом особом или другим дететом. То треба поштовати. Деца увек треба да осећају да могу са родитељима да разговарају о овом питању.

Рука у књизи је Киа, Кикова пријатељица. Одрасли су ту да помогну деци у њиховом свакодневном животу. Спречавање сексуалног насиља је пре свега одговорност одрасле особе, и важно је да се целокупан терет не ставља на дечија плећа.

5. Остали корисни савети уз Правило доњег веша

Пријављивање и откривање

Децу треба научити о томе који одрасли могу бити део њихове безбедне мреже. Треба их подстицати да изаберу одрасле којима могу да верују и који су на располагању и спремни да их саслушају и помогну. Важно је да један члан безбедне мреже живи са дететом, док би други члан требало да живи изван круга уже породице. Деца треба да знају како да затраже помоћ од такве мреже поверења.

Познати починиоци

У већини случајева починилац је неко познат детету. Малој деци је посебно тешко да схвате да би неко ко их познаје могао да их злоставља. Имајте на уму процес припреме који злостављачи користе да би задобили поверење деце. У кући мора да се уведе правило о редовном обавештавању родитеља о некоме ко даје поклоне, тражи да се чувају тајне или покушава да насамо проводи време са дететом.

Непознати починиоци

У неким случајевима починилац је непозната особа. Научите дете једноставним правилима о контакту са непознатима: никада не улазити у аутомобил са непознатима, никада не прихватати поклоне или позиве од непознате особе.

Помоћ

Деца треба да знају да постоје стручњаци који могу бити посебно корисни (наставници, социјални радници, заштитници грађана, лекари, школски психолог, полиција) и да постоје специјални телефонски бројеви које деца могу да позову да би затражила савет.

Зашто Правило доњег веша?

Приближно једно од петоро деце жртва је неког облика сексуалног злостављања. То се дешава деци оба пола, било ког узраста и боје коже, из свих друштвених слојева и свих религија. Починилац је често неко кога дете зна и коме верује. Починилац може бити и дете.

Можете спречити да се то деси вашем детету.

Добра комуникација са децом од кључног је значаја. То подразумева отвореност, одлучност, непосредност и пријатељску атмосферу, без застрашивања.

Правило доњег веша може да вам помогне у вези с тим.

Дете никада није премало да би научило Правило доњег веша јер се злостављање може десити детету било ког узраста. Ако вам је непријатно да разговарате о овој теми са својим дететом, имајте на уму да је то вероватно теже вама као одраслој особи него детету.

Шта да урадите ако сумњате на злостављање?

Када посумњате да је ваше дете злостављано, веома је важно да се не љутите на дете. Немојте да се дете осећа као да је урадило нешто погрешно. Не испитујте дете. Можете да питате шта се можда догодило, када и са ким, али не питајте зашто се то догодило. Покушајте да не будете узнемирени пред својим дететом. Деца могу лако да се осете кривом и да прикрију информације. Покушајте да не доносите пренагљене закључке на основу мало информација или на основу нејасних информација. Уверите дете да ћете учинити нешто у вези с тим, и обратите се неком ко би могао да помогне, као нпр. психологу, стручњаку за бригу о деци, лекару, социјалном раднику или полицији. У неким земљама уведени су посебни СОС телефони и центри одговорни за помагање деци жртвама сексуалног насиља. Они такође могу да вас усмеравају и треба да им се обратите када је дете могућа жртва сексуалног насиља.

Где пронаћи материјале и информације?

Савет Европе је креирао материјале како би се родитељима помогло да децу науче Правило доњег веша. То су:

- ТВ спот (анимирани цртани филм)
- књига коју родитељи могу да читају деци узраста од 3 до 7 година
- постери и разгледнице

Сви ти материјали могу се преузети са www.kikopravila.org

Правило доњег веша је део акције Савета Европе за спречавање сексуалног насиља над децом под називом „Једно од петоро“. Можете научити више о осталим мерама превенције и заштите које подржавамо на: www.coe.int/oneinfive

www.incesttraumacentar.org.rs

ЕВРОПСКА УНИЈА

Једно од петоро

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

АКО ДОДИРИВАЊЕ ИЗАЗИВА ОСЕЋАЈ НЕЛАГОДЕ, ОНДА ОНО НИЈЕ У РЕДУ.

Приближно једно од петоро деце жртва је сексуалног злостављања. Обично од стране некога кога дете познаје. Слушајте своје дете и потрудите се да схватите његова осећања. Спречите да се злостављање деси вашем детету. Научите дете Правило доњег веша. Једноставно правило које јасно говори које делове тела вашег детета друге особе не треба да додирују.

Научите своје дете Правило доњег веша
www.kikopravila.org

www.incesttraumacentar.org.rs

ЕВРОПСКА УНИЈА

Једно
од петоро

COUNCIL
OF EUROPE
CONSEIL
DE L'EUROPE

РАЗГОВАРАЈТЕ СА СВОЈОМ ДЕЦОМ И ПОСТАРАЈТЕ СЕ ДА МОГУ ДА РАЗГОВАРАЈУ С ВАМА.

Приближно једно од петоро деце
жртва је сексуалног злостављања.
Обично од стране некога кога дете познаје.
Спречите да се то деси вашем детету.
Слушајте своје дете и потрудите се да
схватите његова осећања. Научите дете
Правило доњег веша. Једноставно правило
које јасно говори које делове тела вашег
детета друге особе не треба да додирују.

Научите своје дете Правило
доњег веша
www.kikopravila.org

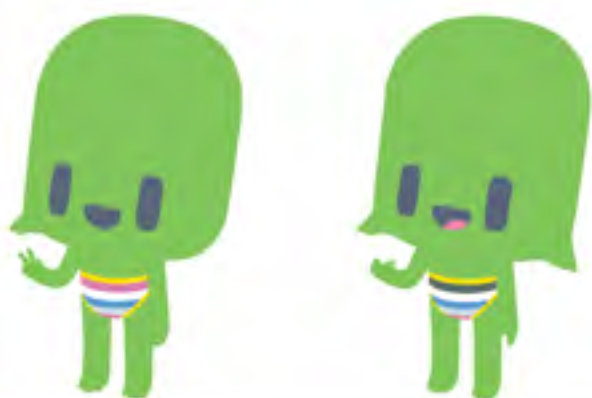
J. K. L. M. N. H.

Здраво! Моје име је Кико!
Како се ти зовеш?

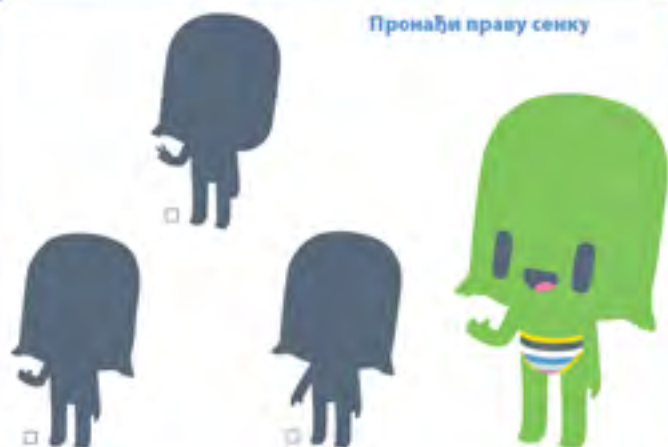
.....
.....

Пронађи пет разлика

Пронађи праву сенку

Помози Кики да пронађе руку

Повежи праву реч са правим делом Киковог тела

Стопало
Око
Рука
Глава
Уста
Гаћице

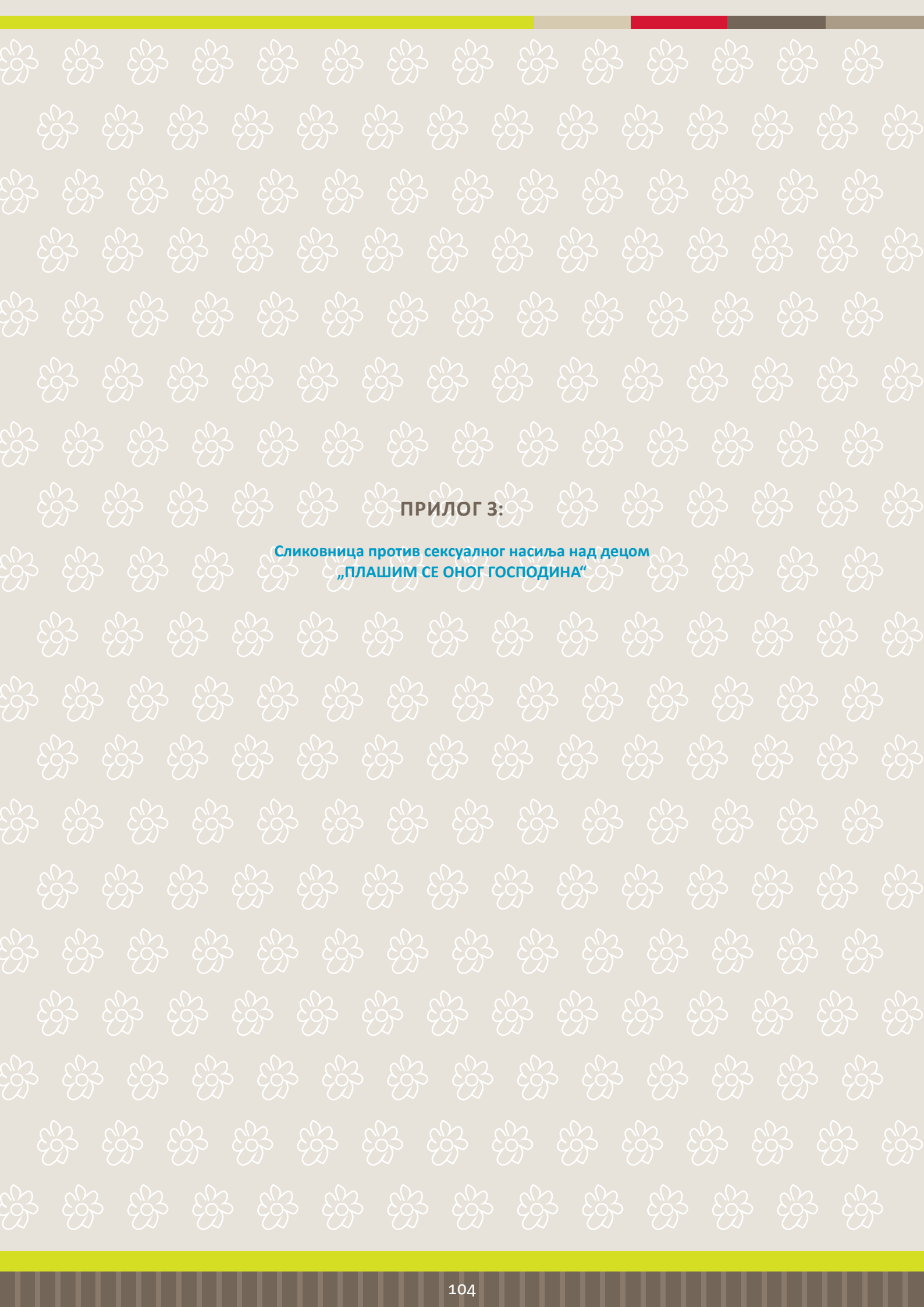
судоку

	4		
			3
		1	
2			

			1
3			
	4		
		2	

	4	3	
3			
			1
	1	2	

ИГРАЈ СЕ СА
КИКОМ

ПРИЛОГ 3:

Сликовница против сексуалног насиља над децом
„ПЛАШИМ СЕ ОНОГ ГОСПОДИНА“

VIRGINIE DUMONT

PLAŠIM SE ONOG GOSPODINA

Ilustracije
MADELEINE BRUNELET

Knjiga za decu
da nauče da strahove
iskažu rečima
i za roditelje
da nauče da slušaju,
razumeju i postave
prava pitanja.

VIRGINIE DUMONT

PLAŠIM SE ONOG GOSPODINA

Ilustracije
MADELEINE BRUNELET

Izdaje Incest Trauma Centar • Beograd
uz podršku
Ambasade Kraljevine Holandije u Beogradu.

INCEST TRAUMA CENTAR - BEOGRAD
Grupa za podršku seksualno zlostavljanoj deci,
žrtvama incesta i žrtvama rata
Adresa: Nušićeva 8
11000 Beograd, Jugoslavija
tel/fax: 011/3243-963
e-mail: itcentar@EUnet.yu

Naziv originala: J'ai peur du monsieur
© 1997 Actes Sud, Francuska
© 1997 Virginie Dumont, tekst
© 1997 Madeleine Brunelet, ilustracije

© 1998 Van Buuren Uitgeverij BV
Postbus 10356
6000 GJ Weert, Holandija

© 2002 Incest Trauma Centar - Beograd
Nušićeva 8, 11000 Beograd, SR Jugoslavija

Priredila i s holandskog prevela: Dušica Popadić
Prelom: Aleksa Ždero, 064/110 70 51
Štampa: MarDox štampa 064/116 23 28
Korektura: Stanislava Lazarević
II izdanje
Tiraž: 1000

Sva prava sadržava izdavač. Za svako korišćenje, umnožavanje i stavljanje u promet dela teksta ili teksta u celini potrebna je saglasnost Incest Trauma Centra - Beograd.

PREDGOVOR

Svako dete se ponekad strašno uplaši kad se odrasli jako čudno ponašaju.

O strahu koji se javi, ne usudujes se da govoriš, plašiš se da će te ismejati ili se plašiš da će ti neko reći: "Prestani sa tim glupostima". Danas, kao dete imaš pravo i treba o tome da govoriš i zato je, takode, ova knjiga važna za decu. Na taj način pokazuješ da svojim roditeljima možeš da veruješ i da oni treba da razumeju da se plašiš. Treba da te shvate ozbiljno.

Snaga ove knjige je u tome što pomaže deci da svoj strah iskažu rečima, a roditelje uči da daju odgovor na najosetljivija pitanja. Dobar dijalog između roditelja i dece o 'osetljivim' temama je od suštinske važnosti za vaspitanje i razvoj naše dece.

Nathalie Baye

PRVO POGLAVLJE

SOFI SE VRAĆA SAMA IZ ŠKOLE KUĆI

Sofi ima osam godina; ona je radosna devojčica koja provodi ugodno vreme sa svojim drugaricama i rado se mazi sa svojim roditeljima. Kao i sva deca njenog uzrasta, ide u osnovnu školu i sada po prvi put ide kući pešice sama. Čitavog svog života je to priželjkivala, ali tek od nedavno su se sa tim složili njeni roditelji.

Ponosna je da, konačno, kao velika deca, sme da ide sama kući. Nije uopšte opasno, prošla je tim putem sto puta sa mamom, tatom ili njenom starijom sestrom. Ulice kojima treba da se kreće veoma dobro poznaje. Sada može bar posle škole da proćaska sa drugaricama pre nego što se svaka zaputi na svoju stranu.

Čak i ljudima koji zalutaju, može da pokaže put.
"Kaži, devojčice, znaš li gde mogu da nađem apoteku?"
"Ne, znam samo gde je pekara!"
Ponekad pomogne starim licima da ponesu teške torbe.
Kad stigne kući, ako su mama, tata ili starija sestra tu,
ispriča im iskustva koja je tog dana stekla. Ako niko nije
kod kuće, zna da mamu mora da pozove telefonom.
"Ja sam, kod kuće sam i sve je bilo u redu danas. Hoćeš li
kasno doći kući?"
"Ne brini, bićemo kod kuće pre ručka".
Sofi nije uznemirena kao njena mama koja uvek želi da zna
da li je dobro stigla kući. Njoj se samo ne sviđa da bude
sama kod kuće.

Jednom nije odmah telefonirala, zato što je svoju drugaricu Anu ispratila kući i odmah su svi bili u panici: mama je zvala tatu, a on je opet zvao deku i baku. Telefon je zvonio i zvonio!

"Šta se dogodilo? Jesi li se izgubila?"

"Nipošto, išla sam zaobilaznim putem da ispratim Anu, to nije ništa loše, zar ne?"

"Da, jeste, zato što smo se jako zabrinuli."

Sofi nije baš mnogo ovo razumela; bila je zajedno sa Anom, tako da nije postojao razlog za zabrinutost. "To je samo pet minuta oдавde i ne moram ni da prelazim ulicu. Dovoljno sam velika, stvarno to mogu."
"Da, ali ne da nam pre toga nisi rekla."
Od tada Sofi više nikada ne zaboravi da se odmah javi čim stigne kući, zato što ne voli da se svi brinu.

DRUGO POGLAVLJE

POJAVIO SE JEDAN ČUDNI GOSPODIN KOJI ŠETA

Već par dana slušaju Sofi i njene drugarice kako se priča o jednom čudnom događaju: deca u školi kažu da ima jedan gospodin koji šeta ulicom i koji prolaznicima pokazuje svoju 'pišu'.

"Kakva svinja."

U stvari, niko ga baš nije dobro video, ali se zna kako izgleda: ima veliki šešir na glavi i sivu jaknu za kišu, baš kao 'zlikovci' u napetim filmovima.

A šta ako je sve izmišljeno? pitala se Sofi.

Dobro je znala da nekad neke stvari koje se pričaju nisu istinite, služe samo da bi se neko napravio važan.

Prošle godine je jedna devojčica ispričala da je naišla na braon medvedića na odmorištu između stepeništa u njenoj zgradi. Ponela ga je sa sobom, ali niko nije mogao da ga vidi zato što je bio jako stidljiv. I svakako da ga niko nikad nije video. Ako je neko sada pita o njemu, ona kaže da ga je vratila u njegovu zemlju.
To je naravno moguće, ali ipak...
Ali ovo o tom 'gospodinu' nisu mogli da veruju.

Nikad ne vidiš odrasle ljude da tako hodaju ulicom. Kod kuće naravno možeš da hodaš gola ako treba da se tuširaš ili da se kupáš u kadi. Kao mala devojčica, Sofi se kupala u kadi sa tatom i mamom i to nije smatrala nimalo čudnim. Sada o tome razmišlja malo drugačije i lično smatra da nije lepo da je neko posmatra голу: malo se tada stidi.

Osećanje stida znači da nešto želiš da zadržiš samo za sebe zato što misliš da će drugi misliti da je to neobično. I upravo zato, ne dopuštaš da tvoju 'pišu' vide ljudi koje ne poznaješ.

Sofi i njene drugarice misle da je to neko izmislio. Nakon par dana niko to više nije spominjao.

Povrh svega, uskoro je stizao Božić. U ovo doba godine postoje druge stvari o kojima treba razmišljati: kakve ću poklone izabrati? Kuća mora biti okićena, a ti samo čekaš da vidiš kakve ćeš poklone dobiti...

TREĆE POGLAVLJE

SOFI HOĆE DA POMOGNE JEDNOJ MACI

Prošle su nedelje i Sofi se osećala sve sigurnije na ulici. Ponekad je išla i jednim malim zaobilaznim putem pored prodavnice bombona da kupi bombone.

I onda, jednog popodneva, kad se već malo smrklo jer su u decembru dani kraći, Sofi se užasno uplašila. Njeno srce je ubrzano kucalo i klecala su joj kolena.

Upravo se na ćošku svoje ulice oprostila sa svojim drugaricama i htela je brzo da stigne kući, jer je već bio mrak i jako hladno.

Kad je bila nadomak kuće, ugledala je na zemlji malu, povređenu macu.

Sofi je želela da je uzme i ponese kući
da se brine o njoj. Kad je podigla
pogled da vidi da maca nije pala

sa nekog balkona,
iznenada je ugledala
gospodina koji je izvadio
svoju 'pišu'.

Sofi nije shvatila, tresla
se od straha i potrčala ka
svom stanu. Srećom, tog
dana je njen tata bio kod
kuće i čekao je da idu u
Božićnu kupovinu.

Kad je otvorio vrata, odmah je primetio da se nešto dešava. Sofi nije mogla da izusti ni reč. Uzeo ju je u naručje da bi se malo smirila i došla do daha.

Smirivši se u velikim sigurnim rukama svoga oca, briznula je u plač i dugo nije ništa govorila.

Zažmurila je da ne bi opet videla sliku tog 'gospodina'.

Kad je opet otvorila oči, odmah je pomislila na macu koja je napolju ostala.

"Tata, zaboravila sam macu i sad će umreti."

"Kuju mačku? Dodi, ako hoćeš, idemo da je uzmemo."
"Ne, ja ne idem s tobom."
"Onda idem ja," predložio je tata.
"Ne, neću da ostanem sama, plašim se onog gospodina."
"Kog gospodina? Ispričaj mi, ništa ne razumem."
Sofi je pokušala svojim rečima da objasni ocu šta se dogodilo: o pričama koje su se pričale u školi i u koje nije poverovala, o povređenoj maci i gospodinu sa 'pišom'.
Dok je pričala, i dalje je bila na smrt preplašena.
"Razumeš, morala sam da pogledam u to i sad više nikad ne mogu da se pretvaram kao da to nisam videla."

ČETVRTO POGLAVLJE

REČI KOJE SE TEŠKO RAZUMEJU

Od tog dana Sofin život više nije bio isti. Kod kuće su svi razumeli da u vezi sa tim ima puno teškoća. Objasnili su joj da nije njena krivica i da je taj gospodin - jedan 'egzibicionista'.

Njen tata je otišao u policiju da kaže šta se desilo.

"To ne sme opet da se dogodi, ni tebi ni drugoj deci."

Ali, za Sofi je sve vrlo zbunjujuće:

"Tata, zašto se ljudi toga boje? Zašto postoje ljudi koji to rade? Ništa mi nije uradio, ali osećam kao da me je povredio!"

Za malu devojčicu je jako teško da razume izraze kao što su "seksualna agresivnost" i "egzibicionizam". Takođe je odrasloj osobi veoma teško da to objasni jednostavnim rečima.

Svakako da Sofi o tome nije sve vreme razmišljala; ipak, iz škole se nije više vraćala sama, zato što se plašila, a i zato što to njeni roditelji nisu želeli; više nije htela naveče da ostaje sama i noću je tražila da jedno malo svetlo ostane upaljeno.

"Ranije sam se bojala duhova i zmajeva, ali sam dobro znala da ne postoje. Sada je drugačije, ovo je stvarno." U školi su naravno svi o tome pričali, bez obzira što Sofi o tome nije htela da govori. Njeni tata i mama su o ovome rekli učiteljici i direktoru, a oni su sve roditelje obavestili. Pored svega, direktor je odlučio da se pola dana u svim razredima razgovara o ovom događaju.

Cela priča je postala tako važna, da je Sofi osećala olakšanje, ali se takođe i stidela.

Osećala je olakšanje zato što je znala da više ne mora da se plaši. Gospodin koji ju je uplašio se više neće vraćati, kada je toliko policije u kraju: on sigurno zna da je bio jako glup i da će, ako to ponovo učini, biti kažnjen.

Osećala je stid, tako da je želela da zaboravi događaj i ništa više ne čuje o tome.

Tako bi možda sve opet bilo kao ranije i mogla bi da misli na životinje, Božić Batu i diktate koje je užasno mrzela.

Ali njeni roditelji kažu da o tome treba da se govori, da se ničega ne treba stideti...

PETO POGLAVLJE

DRUGAČIJI ČAS NEGO OBIČNO

Poslednji je dan pred Božićni raspust i zato što se najčešće tog dana nije predavalo, Sofi je u školu otišla bez torbe. Svakako, odvela je mama. Najčešće učiteljica uključi neki video film da pogledaju ili deca ponesu sa sobom igrice. Ali, ovaj put je direktor predložio da se ujutro razgovara o 'seksualnoj agresiji'.

"Morate naučiti da se od ovakvih opasnosti branite. A to ne može uspeti ukoliko o njima ništa ne saznate",

objasnio je deci koja su bila malo razočarana što ne mogu da se zabavljaju...

U Sofinom odeljenju je učiteljica odlučila da sa njima razgovara o telu;

Zna jednu pesmu koju uče deca u školi u Kanadi. Živela je dve godine u Kanadi i deca vole kad im o tome govori.

Ona piše na tabli:

*"Moje telo pripada meni,
Nije tvoje.
Od glave do pete,
Imam pravo na poštovanje."*

Najpre ona jednom otpeva, a zatim svi pevaju zajedno s njom. Lako se pamti i melodija je jako vesela. Zatim ona objasni da je svako gospodar svog tela, da je ono vredno, jedinstveno i da o njemu mora dobro da se brine i da mora da se poštuje; zato moraš da ga pereš, kad je hladno da ga toplo oblačiš...

"Moraš dobro da se brineš o svom telu kad je zdravo i da ga neguješ kad je bolesno."

Onda učiteljica objasni šta znači poštovati sebe i druge.

"Deca poštuju odrasle:

Ne polivaju ih sosom od paradajza, ne guraju se da stanu ispred njih, ne staju im na prste, ne vređaju ih, čak ni kad su vrlo ljuti. A oni se obično dobro brinu o vama i trude se da se bezbedno osećate, da biste i vi kad odrastete poštovali decu. Sve što je živo ima pravo na poštovanje i svi ljudi treba da nauče da kažu 'ne' kad neko s njima namerava da postupa loše. Deca treba da nauče da zaštite sebe."

Kad su sva deca pravilno razumela šta znači da *'moje telo pripada meni'* i šta je *'poštovanje'*, razgovarala je sa decom o seksualnoj agresiji od strane odraslih.

ŠESTO POGLAVLJE

KO SU DOBRI, KO SU LOŠI ?

Svakako, kao prvi primer je navela događaj kada je Sofi morala da gleda genitalije / privatni deo tela gospodina na ulici.

"To je agresija, zbog toga što je taj gospodin pokazao Sofi nešto što ona nije želela."

"Tačno," kaže Sofi, "nisam to htela".

Učiteljica je umirila Sofi i kaže da je ona pravilno reagovala što je pobjegla i sve ispričala svojim roditeljima. Objašnjava da se neki odrasli žale na bolest koju ne možeš da vidiš. "Takvi ljudi opisuju decu kao objekte: oni ih iskorišćavaju." "Ali ako to ne možeš da vidiš, kako onda možeš da znaš da li su bolesni?" pita devojčica koja sedi pored Sofi. "To je naravno teško," odgovara učiteljica. "Postoje odrasli koji imaju loše namere prema vama, a za koje vi ne možete da znate." "Ali," reče mala devojčica, "to su uvek nepoznati ljudi. Moja majka kaže da ne razgovaram sa nepoznatim i da ne treba da uzimam bombone na ulici."

"To uopšte nije tačno" reče učiteljica, "neka deca su žrtve seksualne agresije od strane čoveka kojeg malo ili čak i veoma dobro poznaju i kojem veruju: na primer, neki sused ili prijatelj njihovih roditelja."

"Znači li to da treba da se plašiš svakoga i da svi odrasli ljudi mogu da ti naude?" pitaju sve zabrinutija deca.

Učiteljica objašnjava da svakako ne treba svakog sumnjičiti.

Morate samo poznavati određena pravila da biste se osećali bezbedno.

"Ako te neko pita da podeš s njim, na pet minuta ili na čitavo popodne, možeš da učiniš jednu od

ove dve stvari: ili ćeš imati potrebu da to uradiš ili ćeš imati potrebu da izbegneš. Ako to želiš, moraš da upitaš sebe dve stvari:

"Ako krenem, hoće li moji mama i tata znati gde sam?" i

"Ako se nadem u opasnosti, može li mi neko pomoći?"

Ukoliko je odgovor na jedno od ova dva pitanja 'ne', bez ikakvog stida, moraš da kažeš:

"To bi baš bilo lepo, ali moram najpre da pitam moje roditelje."

Ako se uprkos čitavom oprezu i dalje bar malo ne osećaš bezbedno, ne oklevaj da o tome govoriš.

SEDMO POGLAVLJE

JAN VIŠE NIJE TAKO SIGURAN

Tog dana su Sofi i njeni drugari iz odeljenja naučili puno toga što čini život vrlo komplikovanim, ali ih je učiteljica takođe ponovo umirila i ispričala šta treba da učine.

Na sreću, za tri dana je Božić i većina dece želi da sve što pre zaboravi i da misli još samo na poklone ispod Božićne jelke...

Svi, osim Jana. Svake večeri pre nego što zaspi, on

razmišlja o tome što je učiteljica

pričala. "Mogu biti u pitanju male devojčice isto kao i mali dečaci, a gotovo uvek je neki muškarac ta zlonamerna odrasla osoba."

"To može biti neko koga dobro poznaješ i kome veruješ."

Svake nedelje Jan se lepo provodi sa svojim ujakom Antonom, jer tog dana njegovi roditelji rade. Njegov ujak Anton nema decu i ima uvek vremena na pretek da pričuva Jana, koji nema braću i sestre. Dok je bio mali, išao je s njim da vozi bicikl ili u cirkus. Sada često idu u bioskop nedeljom. Jednom

ga je poveo na pozorišnu predstavu. To je bilo divno: pozorišni komad u kojem su pozorišni glumci nosili prelepe kostime. Svuda su bila svetla i bila je jedna prava, ogromna, crvena zavesa. Na kraju su svi ustali da aplaudiraju.

Njegov ujak Anton mu je obećao da će još jednom ići i Janu se to veoma dopalo.

Ali zašto je Jan ipak toliko
zabrinut ?

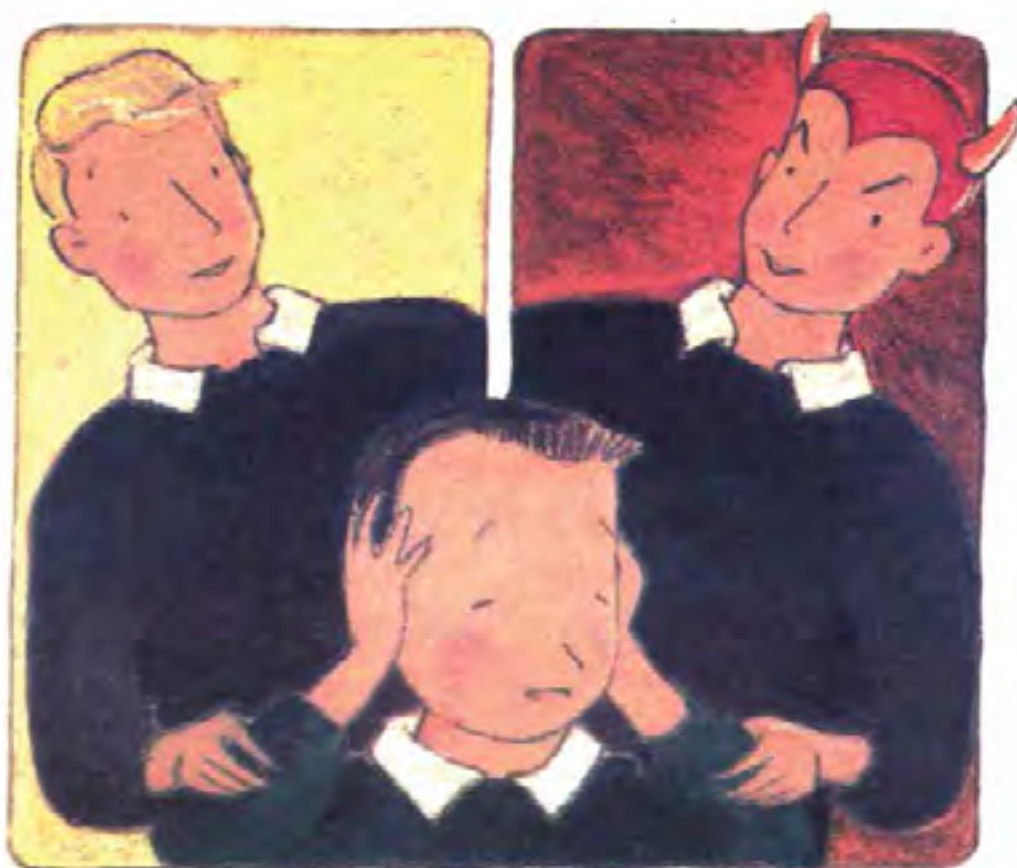
Pre onog specijalnog časa o telu i
poštovanju, nikad nije razmišljao da
li svom ujaku, koji je uvek tako
dobar prema njemu, može
verovati. Na ulici ga
povremeno privuče za
ramena i često ga
tek tako poljubi.

Da li ove stvari pripadaju 'seksualnoj agresiji' o kojoj je učiteljica pričala?

Da li njegov ujak ima čudne ideje? Boluje li od bolesti koju ne možeš videti?

Jan više nije siguran i sledećih nedelja se ne oseća uopšte ugodno, ali se ne usuđuje da sa nekim o tome razgovara. Nakon onog što je slušao, ima utisak kao da se sve pomešalo: san i stvarnost, odrasli i mališani, ljubazni i ljuti ljudi, dobro i loše...

OSMO POGLAVLJE

BITI BOLESTAN NIJE REŠENJE

Onda je Jan, ne znajući kako o tome da priča, bio nedeljom stalno bolestan.

Dobro je znao da se, kad je bolestan, mama uvek pobrine da bude kod kuće.

Tako se on prve nedelje oseća veoma loše. Svi kažu da je za Božić jeo previše čokolade i da će se posle jednog dana lepo provedenog kod kuće osećati bolje.

Druge nedelje je stvarno imao bol u uhu; pozvan je i doktor da dode. On je ustanovio da Jan svakako ima upalu uha i dao mu antibiotike.

Njegov ujak Anton svraća u posetu i mnogo je zabrinut.

"Šteta, stalno si nedeljom bolestan!"

"Nipošto," odgovara njegova mama, "to je bolje nego u dane kad ide u školu."

Treće nedelje se upala uha, koja je tokom nedelje izlečena, počela opet da razvija.

Doktor se iznenadio.

"Čudno, obično su antibiotici u stanju da dovoljno zaštite."

Upozorava Jana: "Ako opet počne, mora da se snimi u bolnici na rendgenu da bi se videlo o čemu se radi."

Jan se pitao da li se na jednom snimku ušiju sa rendgena može videti šta ti je u glavi.

"Možda će videti moje misli, male kule od misli, oko mojih ušiju!"

I Jan ne želi da se njegove misli vide: čuvao bi ih za sebe, zato što jako voli svog ujaka Antona, uprkos stvarima koje je čuo i koje su ga zbunile.

Četvrte nedelje je imao bol u stomaku, ali ništa nije rekao.

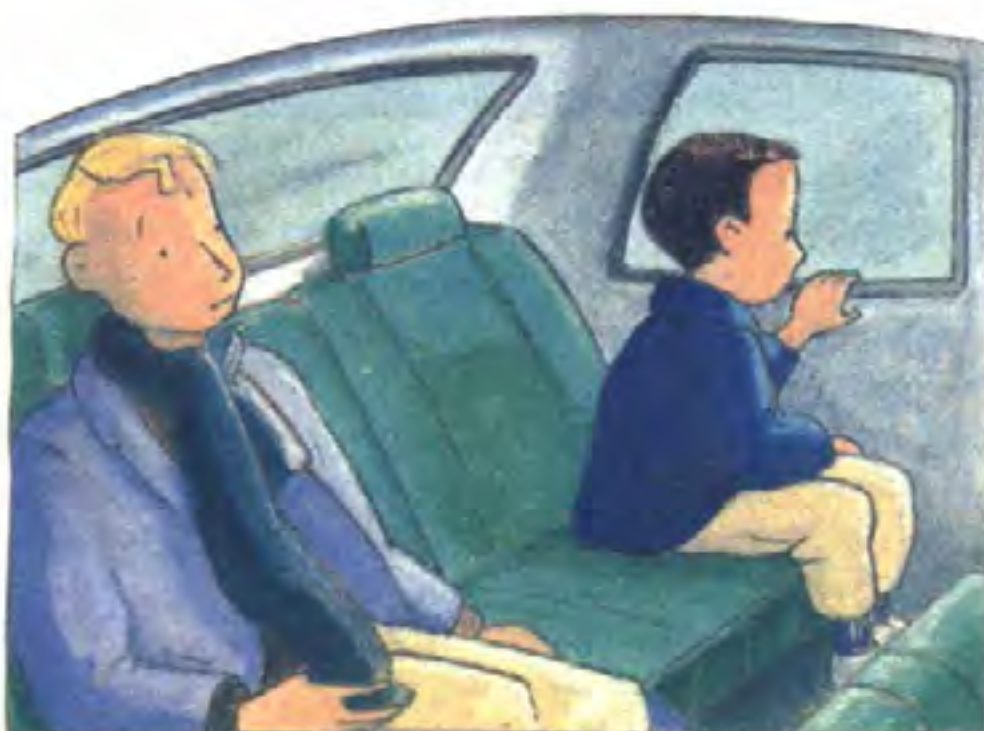
I kad je njegov ujak došao i saopštio mu da idu ponovo na pozorišnu predstavu da proslave što mu je opet bolje, Janu je bilo teško da bude istinski srećan.

"Videćeš da će ti se dopasti; to je pozorišni komad sa muzikom."

U taksiju, Jan je izbegavao da sedne blizu ujaka, kako je to ranije činio.

"O čemu se radi? Izgleda kao da me se bojiš," reče Anton zabrinuto jer je njegov sestrić izgledao tako tužno i potišteno.

Tada je Jan shvatio da se plaši nečega što samo misli da je tako. Odlučio je da sa njim razgovara o tome, zato što zapravo u potpunosti veruje svom ujaku.

DEVETO POGLAVLJE

ZAJEDNIČKI RAZGOVOR UZ ŠOLJU ČOKOLADE

Po završetku pozorišne predstave, koja se Janu mnogo svidela, otišli su kući da popiju po šolju čokolade. Kao i uvek, ujak Anton je prošao pored pekare i poneo odatle dva velika parčeta torte. U toploj atmosferi kuhinje sede i piju po šolju tople čokolade. "Jan, o čemu je reč? Već si mesec dana bolestan i čini mi se da nije u pitanju samo upala uha."

"Kako znaš?" pita njegov sestrić.

"Vrlo jednostavno, zato što se i sam, kad imam brige, brže umaram, postanem ranjiv i razbolim se."

Tada je Jan pokušao da ispriča ujaku o odraslima koji nemaju poštovanja prema deci. A kad imaš samo osam godina, iznenada sve biva komplikovano.

"Odrasli ljudi često ne znaju da ti pomišljaš da su svi loši i da še bojis, zato što si mali."

"Ali već sa tim užasnim crtanim filmovima koje gledate na televiziji, ipak ste se navikli!"

"To nije isto: zato što znaš da film ili crtani film nisu stvarni, možeš mirno da se plašiš."

Ujak Anton pokušava da razume šta muči njegovog sestrića.

"Imaš li utisak da nisam bio ljubazan prema tebi, da hoću da te povredim?"

"Ne, ne, naravno da si bio jako fin. Ali... ponekad... ne znam... Učiteljica nam je ispričala da čak i male dečake... eh... mogu da prate gospoda koja rade čudne stvari sa svojom pišom... I još je rekla "Moje telo pripada meni, nije tvoje!" trudi se Jan da kaže, crveneći.

Malo po malo, postade ujka Antonu jasno! Jan mu ispriča šta se dogodilo Sofi, a zatim

o jutru kad se govorilo o telu i poštovanju, kao i o sopstvenim strahovima.

"Znaš, kad jako privučеш moja ramena, znam da je to uobičajeno, a istovremeno - sad kad mi je ona sve to rekla - nisam više siguran šta da mislim o tome."

"Slušaj, Jan: iskazivanje nežnosti između odraslog i deteta je najčešće prirodno i ti se pri tome dobro osećaš. Ali, čim se ne osećaš ugodno s nekom osobom, članom porodice ili prijateljem, najbolje je o tome razgovarati kao što si to sada uradio." I Jan je zasigurno osetio olakšanje što je o tome pričao.

DESETO POGLAVLJE

JAN I SOFI SU DOBRO RAZUMELI

Proteklo je nekoliko meseci od 'avanture sa gospodinom'; deca i sada to prepričavaju...

Niko ga kasnije nije video i život u školi je poprimio svoj uobičajen tok.

Jan je nastavio da se lepo provodi nedeljom popodne sa svojim ujakom.

Sofi se opet vraća sama iz škole kući. Ponekad se još uvek pomalo boji, ali onda se seti učiteljicine pesmice...

Od toga se oseća veoma snažno.

A da bi bila sigurna da neće zaboraviti pesmicu, ponekad je pevuši: na primer, kad nije raspoložena da se pere ili kad zapne da po svaku cenu obuče suknju sa cvetnom majicom. Jednog dana, na kraju školske godine, u školu je došao jedan novinar da intervjuiše decu: negde drugde se nešto slično dogodilo i svi su govorili o tome, na televiziji, radiju i u novinama.

Niko nije znao kako je novinar ušao u trag 'avanturi o gospodinu', ali je bio dobro upoznat i u odeljenju se uputio pravo ka Sofi.

"Možeš li nam reći šta ti se dogodilo i šta je bilo posle?" pitao je.

Sofi je pogledala ka učiteljici jako stidljivo, što je ova istog trenutka razumela:

"Sofi, sada je tenutak da pokažeš da deca imaju pravo da kažu 'ne' odraslima kad se radi o nečemu ozbiljnom."

Ohrabrena ovim rečima, Sofi odgovori:

"Ne, ne želim da razgovaram o tome."

Vidno pometen, novinar je insistirao:

"Da li bi možda neko drugi nešto rekao?"

"Da, ja imam nešto da kažem", povika Jan.

"Jako je dobro takve stvari ispričati da bismo se zaštitili.

Jer, sa osam godina, pa čak i kasnije nisi još sasvim odrastao. Želiš jos da sanjariš, misliš da su svi odrasli ljudi fini i srećni. Zbog toga, kad previše ovakvih stvari znaš, više ne želiš da odrasteš."

Celo odeljenje je aplaudiralo Janu, zajedno sa učiteljicom i novinarom, zato što je imao hrabrosti da kaže.

I pogodi šta su svi zajedno zapevali...?

**Mrežu poverenja protiv nasilja
zasnovanog na rodnoj pripadnosti
čine sledeće organizacije:**

- *Savetovalište protiv nasilja u porodici*
tel: 011/3293-205, 787-615; kontakt osoba: Vesna Stanojević
- *Dečiji romski centar*
tel: 011/361-34-50, kontakt osoba: Milica Simić
- *Centri za decu bez roditeljskog staranja na području Beograda*
tel: 011/648-622, 648-034; kontakt osoba: Jasminka Marković
- *"...Iz kruga" - Grupa za podršku ženama i deci invalidima žrtvama nasilja*
tel: 011/3618-648; kontakt osoba: Vesna Draženović
- *Odsek za adolescentnu psihijatriju Klinike za psihijatriju Dr Dragiša Mišović*
tel: 011/663-946; kontakt osoba: Vesna Brzev-Čurčić
- *Kuća žena iz Krajine "Lastavica" - Grupa za ekonomsko osnaživanje žena*
tel: 011/844-00-54, 013/353613; kontakt osoba: Sanja Miloradović
- *Klinika za neurologiju i psihijatriju za decu i omladinu*
tel: 011/658-355; kontakt osoba: Aneta Lakić
- *Grupa 484*
tel: 011/324-86-86, 3342-999; kontakt osoba: Zorica Živojinović
- *Zavod za zdravstvenu zaštitu studenata univerziteta u Beogradu*
tel: 011/344-15-47; kontakt osoba: Miroslava Vuković
- *Žene na delu - Grupa za ekonomsko osnaživanje žena*
tel: 011/455-846; kontakt osoba: Milica Gudović
- *Odeljenje za krvne i seksualne delikte GSUP-a*
tel: 011/762-052; kontakt osoba: Milena Živanović
- *Odeljenje za maloletničku delikvenciju GSUP-a*
tel: 011/762-222-lokal 3514; kontakt osoba: Olga Martinović
- *Centar za socijalni rad u Subotici*
tel: 024/548-220; kontakt osoba: Dušanka Ivančević
- *Centar za socijalni rad u Kraljevu*
tel: 036/337-716; kontakt osoba: Svetlana Stanić
- *Centar za socijalni rad u Kruševcu*
tel: 037/425-504; kontakt osoba: Srbijanka Đorđević
- *Incest Trauma Centar - Beograd*
tel: 011/3243-963, kontakt osoba: Ljiljana Bogavac

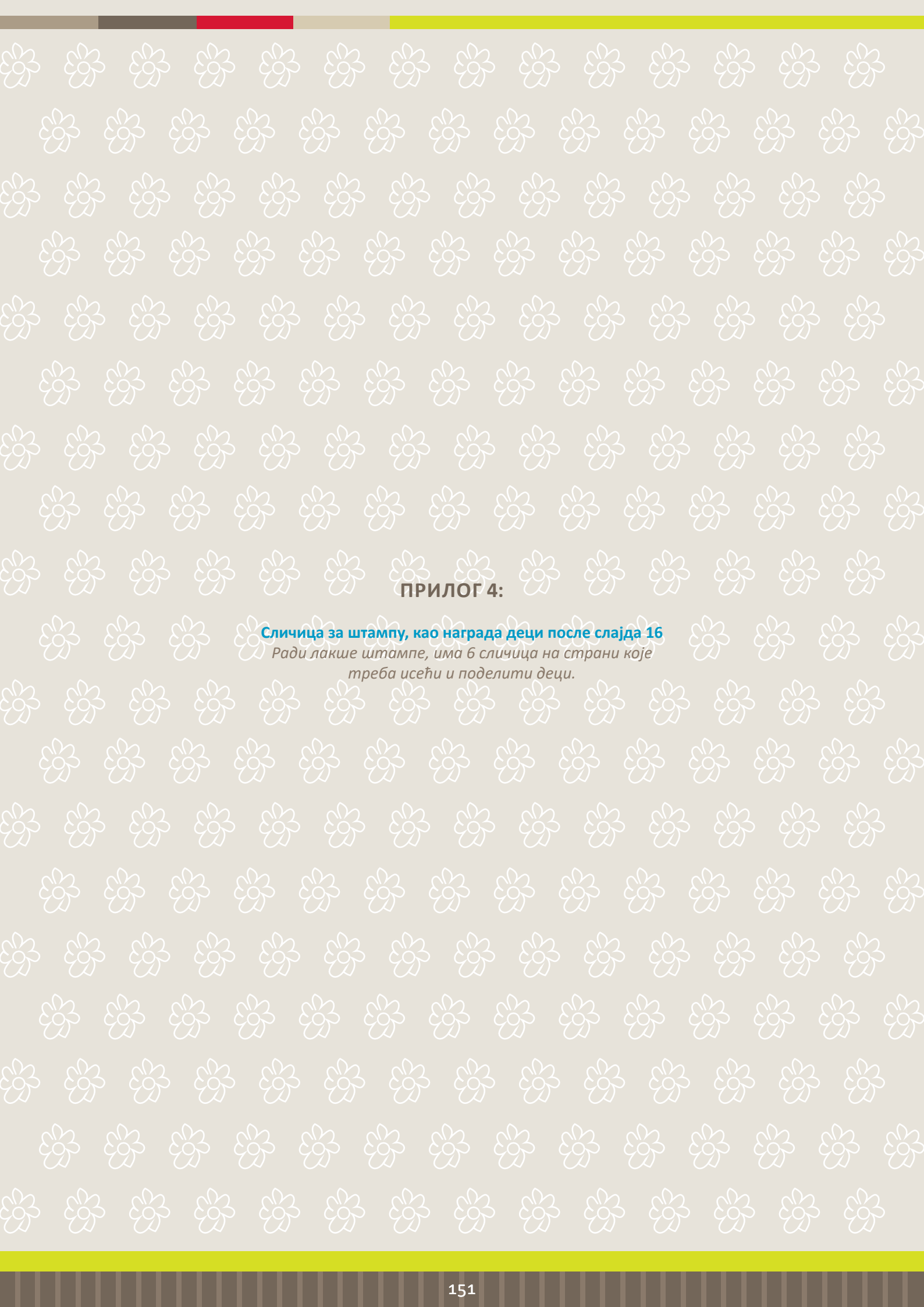
PLAŠIM SE ONOG GOSPODINA

Dopustite deci da shvate da u formi slikovnice mogu sa svojim roditeljima razgovarati o temama kao što je seksualno zastrašivanje, da će roditelji ove strahove razumeti i mogu pružiti pomoć.

Ova knjiga uči decu da kažu "NE" i da se bolje zaštite, a da ne odbiju iskrenu nežnost porodice ili da ne sumnjaju u svakoga bez razloga.

Pozadi u knjizi su nevedene adrese i brojevi telefona organizacija koje mogu pomoći kako deci, tako i roditeljima.

ПРИЛОГ 4:

Сличица за штампу, као награда деци после слајда 16

*Ради лакше штампе, има 6 сличица на страни које
треба исећи и поделити деци.*

**ВЕРУЈ УВЕК СВОМ
УНУТРАШЊЕМ ГЛАСИЋУ.
ПОТРАЖИ ПОМОЋ.**

www.incesttraumacentar.org.rs
www.ijasamuztebe.org.rs

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА